11164

ప్రబుద్ధాంధ్ర

విషయసూచిక

రాజా రామరాయలు

విషయసూచిక

విడినంచిక రెండు అణాలు

సంవత్సర చందా రూపాయి

౬ ౨

జూలై ౧౯౩౫

రాజమండ్రి

సంపాదకుడు

శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

విరాళములు

సంవత్సర చందాదారులవల్ల మాత్రమే ప్రబుద్ధాంధ్రను నిర్వహించడం కష్టం. ఈసంగతి గమనించి ప్రబుద్ధాంధ్ర యెడల ఆదరం వున్న ఔదార్యవంతులు ఉత్సాహపూరితులైన విరాళాలు దయచేస్తున్నారు. ఈ నెలలో ప్రబుద్ధాంధ్రను సత్కరించినవారు.

౧	దివాన్ బహద్దరు, బండి శ్రీహరిరావునాయుడుగారు ఇన్‌స్పెక్టర్ జనరల్, రిజస్ట్రేషన్సు	మదరాసు	౧౨-౦-౦
౨	ఒక విద్వాన్	మదరాసు	౫-౦-౦

మునిమాణిక్యం నరసింహారావుగారివి

కాంతం కథలు	౧	౦
నేనూ మాకాంతం	౦	౪
వక్రరేఖ	౧	౦

రెం. లక్ష్మీనరసింహంగారివి

హృదయవిహంగము	౦	౪

నడింపల్లి జగన్నాథరావుగారివి

ఆంధ్రమహాసామ్రాజ్యము (సాదా)	౧	౪
క్యాలికో ఉత్తమప్రతి	౨	౮
Age of Mahabharata	1	0

చెలికాని సత్యనారాయణగారివి

జడగంటలు	౦	౮
రహస్యరేఖ	౦	౮
చక్రపాణి	౦	౮

మొసలికంటి సంజీవరావుగారివి

బక్సారుయుద్ధము చరిత్ర	౦	౧౨
ఔరంగజేబుపాదుషా	౦	౧౨
సిందుబాదుకథలు	౦	౫

ఆంధ్రరత్న గ్రంథమాలవారివి

సుందరి	౧	౦

లక్ష్మీకవచము

వలయుకోరిక లొసంగు

టలో అమోఘము!

వలసిన కార్యసాఫల్య

మొసగూర్చుటలో

అద్భుతము!!

పరీక్షయందు తీర్ణులు కాదలంచిన విద్యార్థులకు ప్రత్యక్ష సరస్వతి. ఉద్యోగము లేక వల్లాడువారికిఁ బనికల్పించుటయందును. కోర్టువ్యాజ్యములలో దగుల్కొని బాధపడువారిని గెల్పొందించుటయందును, దారిద్ర్యసాగరమున క్రుంగి దరిగానక దుంఖించువారిని లక్ష్మీప్రసన్నులుగా జేయుటయందును, గొప్పకల్పవృక్షము. సంతానములేక చింతించు దంపతులకు సంతానమొసంగి సంతోషవార్ధి నోలలాడించు చింతామణి, వేయేల? ఏ కోరికతో నీకవచమును ధరింతురో ఆకోరిక సమకూర్చుటకు నిలవేల్పు. ఈకవచము దైవోపాసకులచే బీజాక్షర సంయుక్తమై లక్ష్మీప్రతిమ నలరారునట్లుగా కల్పింపబడినది. దీనిని ధరించి, వలసిన సాఫల్యములు పొందినవారలొసగిన యోగ్యతాపత్రములను దీనిని ధరించవలసి వచ్చినప్పుడు మీరు చేయవలసిన పూజావిధానము లక్ష్మీ స్తోత్రము గల పాత్రము మీ అడ్రసు కవచముతో బంపబడును.

నోటు:—లక్ష్మీ ప్రతిమతోగూడి బీజాక్షర సంయుక్తమైన యీకవచము పంచలోహ నిర్మితమై మైలగాలిసోకిన బలము చెడకుండా యుండునటుల తాళీదాగాచుట్టి ధరించుటకు వీలుగానుండుటకు కొండీలతోను చక్కని పట్టుత్రాడుతోను నమర్పబడియున్నది. వెల రు ౧—౪—౦ మాత్రమే. డిటో వెండిది రు ౧—౧౨—౦

లక్ష్మీకవచనిలయం,

రాజమండ్రి.

నడింపల్లి వేంకటహనుమంతరావుగారివి

సాహసిక—నవల	౦	౧

సహదేవ సూర్యప్రకాశరావుగారివి

మునిమాపు	౦	౧౨
వకుళమాల	౦	౧౨

కౌ. స్వర్ణవల్లిగారివి

వినోదశిల్పము	౧	౪

ఆంధ్రరత్న గ్రంథమాలవారివి

సుందరి	౧	౦

మద్దులపల్లి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారివి

చతుర్దశమనుచరిత్ర	౦	౮
సుభాషితములు	౦	౧

పార్నంది రామశాస్త్రిగారివి

శ్రీమహాభారత విమర్శ	౦	౮

రాయసం శేషగిరిరావుగారివి

కొత్తవమూనా (నాటకం)	౦	౧౨

రాళ్లపల్లి అనంతకృష్ణశర్మగారివి

నాటకోపన్యాసములు	౦	౧౨

సాహితీ సమితివారివి

సఖ. మొదటిసంపుటం. నాలుగు సంచికలు. కాలికోబయిండు.	౩	౧౨

గాడిచర్ల హరిసర్వోత్తమరావుగారివి

వోటు	౦	౧౦
మూర్ఖరాజు	౦	౪
నీతిధర్మము	౦	౪
సంపూర్ణస్వరాజ్యము	౦	౪
శ్రీరామచరిత్ర	౦	౮
ప్రపంచచరిత్ర (గ్రీసు)		
మొదటి భాగము	౦	౮
రెండవ భాగము	౦	౮
మూడవ భాగము	౦	౮
నాలుగవ భాగము	హాజరులేదు	
అయిదవ భాగము	౦	౮
ఆరవ భాగము	౦	౮
ఏడవ భాగము	౦	౮
Neglected Emperorpoet	0	8
Spiritual Swadesi	1	0
Age of Vemana	0	6

వలయువారు. కళాభివర్ధనీ పరిషత్తు. కలబరగి వారి యింట్లో, ఇన్నీస్ పేట రాజమండ్రి అని వ్రాసికోవాలి.

ఆధునికాంధ్రవాఙ్మయం—తరవాయి

నాళం కృష్ణారావుగారివి	రు.	అ.
సదినకులు	౦	౮
పాలతరగలు	౦	౮
గీతము	౦	౨
పైడిలేడి	౦	౨
ముద్దు	౦	౪
పూజాపుష్పమాలవారివి		
చాకిరేవు	౦	౮
బాష్పబిందువు	౦	౮
రావుసాహేబు గిడుగు రామమూర్తి పంతులుగారివి		
వ్యాససంగ్రహం	౩	౮
గద్యచింతామణి	౧	౮
బాలకవిశరణ్యము	౧	౮
వ్యాసావళి	౧	౦
ఆంధ్రక విభిషక్కుల భాషాభేషజము	౧	౦
వ్యాసకుటీరంవారివి		
జన్మభూమి నాటిక	౦	౪
ప్రేమాంజలి—పంచమదంపతుల చరిత్రం	౦	౫
శుభోదయము	౦	౩
శ్రీ వివేకానంద సందేశము	౦	౨
సుగుణాకరము	౦	౧౪
తూలిక	౦	౧౦
ఆత్మజ్యోతి	౦	౮
సంధ్య	౦	౬
ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణగారివి		
నాయకురాలు	౧	౦
సంగీతనాపసాని	౦	౧
సోది	౦	౧
భావతరంగాలు	౦	౧
హరిజన నాటకము	౦	౧
వఝ్ఝల వేంకటేశ్వరకవిగారివి		
నాకాభంగము	౦	౧౨
గోల్కొండ పత్రిక వారివి		
గోల్కొండకవుల సంచిక	౨	౦
ఉచ్ఛల విషాదము	౦	౧౨
రెడ్డికులనిర్ణయచంద్రిక	౧	౪
సంఘోద్ధరణము	౦	౬
కర్నూలు రాజవంశావళి	౦	౨
రఘునాథ్	౦	౧౬
మారేమండ రామారావుగారివి		
భారతీయ విద్యాచరిత్రము	౦	౧౨
శ్రీమధ్వాచార్యులవారి చరిత్ర	౧	౦
భావరాజు వేంకటకృష్ణారావుగారివి		
విదేశయాత్రికులు-ప్రాచీనాంధ్ర దేశము	౧	౪
కవితాసమితివారివి		
వైశాఖి—వార్షిక సంచిక	౧	౦
ఉత్కళపతనము నాటకం	౦	౧౨
ప్రభవ—ఖండకావ్యాలు	౦	౮
మాతృపూజ పద్యఖండాలు	౦	౪
స్థానాపతి రుక్మిణమ్మగారివి		
పూలమాల—ఖండకావ్యాలు	౦	౪
ఇంద్రకంటి హనుమచ్ఛాస్త్రిగారివి		
వ్యాసావళి	౦	౯
కూచి నరసింహంగారివి		
ఆత్మసంయమము-అమితవిషయాసక్తి	౦	౬
అనుబంధము	౦	౩

కలాభివర్ధనీపరిషత్తు—ఇన్నీస్‌పేట—రాజమండ్రి

సంపుటము ౬ రాజమహేంద్రవరము ౧౦ జూలై ౧౯౩౫ ౮ వ సంచిక

మా సోమశేఖరశర్మ

కోరి దగ్గరకు చేరి చెలిమిచేసుకోవలసినవారు లోకంలో చాలా కొందరే ఉంటారు. ఆ కొందరిలో ముందుగా చెప్పవలసినవాడు మా (మల్లంపల్లి) సోమశేఖరశర్మ.

పదేండ్లకు పూర్వం మూడోమారు ...న సర్వస్వరచనా నిర్వాహణానికి మొదలుపెట్టినప్పుడు మాశర్మతో పరి...యం కలిగింది. ఆ పరిచయం క్రమం ... గట్టిపడి మంచి నేస్తం కుదిరింది ...తో. దానికి శర్మ సౌజన్యసౌహా...లే కారణం. శర్మతో అంత నేస్తం ...యడం ఎవరికయినా గర్వపడవలసిన ...యమే. అంతకుముందు కూడా ...ఖపరిచయం కొంచెం ఉండడంచేత ... సౌజన్యసౌహార్దాలు కలవాడనీ, ...హపాత్రుడనీ అప్పటికే తెలిసి ...ంది.

మా శర్మ పశ్చిమగోదావరిమండలంలో ఉండే మిను ...చిలిపాడు అగ్రహారంలో పుట్టాడు. శర్మతలిదండ్రులు మాన్యకుటుంబంలోవారు. వారికి శర్మ తొలిచూలు. ముగ్గురు చెల్లెండ్రకూ, ఒక తమ్ముడికీ అన్న అయి ...ది వెన్నచలవకలవాడనిపించుకొన్నాడు మాశర్మ. ...యిదుగురూ తలిదండ్రుల అన్యోన్యానురాగవల్లరి పూచిన క్రొందావిపూవులు ; ఆ సామాన్యకుటుంబానికి వరప్రసాదలబ్ధాలయిన బంగారుపండ్లు. వారు రూపగుణసంపదలో ఒకరికొకరు తీసిపోయేవారు కారు కాని శర్మకు మాత్రం అన్నిట్లో పెద్దరికం అబ్బింది.

విశ్వవిద్యాలయంవాసన తగలకుండానే జీవనరంగంలో ప్రవేశించవలసి వచ్చింది మాశర్మకు, పాపం! విశ్వవిద్యాలయంలోనే ప్రవేశించి ఉంటే ఎంతవాడయ్యేవాడో మాశర్మ ఇంకా! పోనీ, అదీ మంచిదే అయింది మాశర్మకు.

ఆరోజుల్లో ఒకవైపున చరిత్ర చతురాననులు చిలుకూరి వీరభద్రరావుగారు చెన్నపట్టంలో మకాముచేసి పరికరాలు సంపాదించుకొని ఆంధ్రుల చరిత్రరచనం సాగిస్తూ ఉండేవారు. ఇంకోవైపున కొమర్రాజు వెంకట లక్ష్మణరావు పంతులుగారు ఆంధ్రవిజ్ఞానసర్వస్వాన్ని ప్రారంభించి తదేకదీక్షతో నడుపుతూ ఉండేవారు. మాశర్మ ఆంధ్రుడూ, ఆంధ్రదేశమూ, ఆంధ్రాభ్యుదయమూ అంటే చెవికోసుకొనేవాడు కావడంవల్ల ఆంధ్రాభ్యుదయంకోసం ఏ రిద్దరూ చేస్తూ ఉండే కార్యా

లను పసిపట్టినాడు; చెన్నపట్టణంలోకి ఉరికినాడు; చరిత్ర చతురాననులతో పరిచయం సంపాదించుకొని ఆయనకు శిష్యుడయినాడు. ఆనుండటనే లక్ష్మణరావుగారితోనూ పరిచయం కుదిరింది శర్మకు. శర్మకు వాఙ్మయకృషి చేయవలెనన్న ఉత్సాహం అంకురించడానికి అదే కారణం అయింది. విజ్ఞానసర్వస్వరచనంతో సంబంధం ఏర్పడింది. నేడు శర్మ వశంలో ఉండే విజ్ఞానభాండాగారం సంపుటులకు పడాని కిదే ప్రారంభము.

తా నాంధ్రుడయి పుట్టినందుకు ఆ దేశానికి కూడా ప్రత్యక్షంగా సేవచేయడం తన విధిగా భావించినాడు శర్మ. అది పత్రికాముఖంగా కాని సాధ్యం కాదని తెలుసుకొన్నాడు. అందుకని 'మాతృసేవ' 'ఆంధ్ర కేసరి' 'దేశమాత' పత్రికలతో సంబంధం కలిగించుకొని పని చేసినాడు; జాతీయ రాజకీయ సాంఘిక ఉద్యమాలన్నిటిలో చురుకుగా పాల్గొన్నాడు; వీనిలో కూడా దేశాభిమానమూ వృద్ధి పొందుతూ వచ్చింది శర్మకు; తెలుగుదనం తీపిమూ, సరళమూ అయిన రచన అలవడింది; మంచి సామెతలూ, జానుదెనుగు నుడికారములూ స్వాధీనం అయినవి.

వీరభద్రరావుగారి సాహచర్యంవల్ల ఆంధ్రదేశచరిత్ర అంటే మా శర్మకు అపరిమితమయిన అభిమానం కలిగింది. చరిత్రపరిశోధనా, శాసనపరిశోధనా సాగించాడు; ప్రాచీన శాసన లిపిని చక్కగా చదివి సరిగా అర్థం చేసుకో గలిగాడు. భిన్న భిన్న కాలముల శాసనాలను వేలకొలదిగా చదవడం వల్ల అందులో మంచి సామర్థ్యం లభించినది శర్మకు. లక్ష్మణరావుగారి కోరికవయిన మళ్ళా విజ్ఞాన సర్వస్వానికి సహాయ సంపాదకు డయినాడు శర్మ. శిష్యప్రశిష్యాణంలో సిద్ధహస్తుడయి లక్ష్మణరావుగారి ఆదరానికి మిక్కిలి పాత్రుడయినాడు.

ఆరోజులలో శర్మ దేహాకృతి చూడగా మాపోకచాయగా కనపడుతూ ఉండేవాడు. సహజమయిన సౌందర్యమూ, పసపులాంటి యౌవనమూ అందానికి మెరుగులు దిద్దేవనమూ, ఆ ముఖ్య వెన్నెలలు కురిసే మొగమూ ఒళ్ళు మరచిన ఉత్సాహమూ, ఎడతెగని కార్యదీక్షా, వినీతమయిన స్వభావమూ, అమాయికమయిన సౌహార్దమూ, క్షణక్షణమూ పెంపొందుతూ ఉండే విజ్ఞానమూ, అన్యోన్యానుకూల్యంతో శర్మయందు దట్టికి నెలకొని పోయినవి. నానాటికీ వానికి పెరుగుదలే కాని తరుగుదల లేదు. ఆదినాల్లోనే శర్మముఖపరిచయ భాగ్యం కలిగినదన్నది. ఆ గుణసంపద ఎవరినాకర్షించదు? ఆ సౌందర్య మెవరికన్నులకు విందుపెట్టదు? పురుషమోహనమయిన ఆ యాకృతిని ఎవరి హృదయము విచ్చుకొని కౌగిలి నిలువ మురిపలు వేయదు? మా శర్మ ఆతీరు నాటికీ నేటికీ ఒక్కటిగానే ఉన్నా ఒకవిశేషం మాత్రం లేకపోలేదు. హృదయంలో నానాటికీ పరిణతం అవుతూవుండే విజ్ఞానము శర్మ మొగమునకు ఎప్పటికి కప్పని క్రొత్త కాంతిని సంతరిస్తూ ఉంటుంది.

ఇంతలోనే నడివయస్సులో ఉండే లక్ష్మణరావుగారు హఠాత్తుగా మృత్యువు పాలయినారు. అంతటితో విజ్ఞానసర్వస్వం పడిపోయింది. దాంతో శర్మకలవయిన పిడుగు పడినట్లయింది; చెప్ప గూలిపోయినాడు; బాలువిప్పి పలవించినాడు. లక్ష్మణరావుగారు లేని చెన్నపట్టణంలో ఇక నిలువలేక పోయినాడు.

కాలక్రమాన ఆదుఃఖం ఆరిపోగా ఊరక కూరుచుండ లేక పోయినాడు శర్మ. శర్మవంటి వానికి అట్లా ఊరక కూరుచుండడం సాధ్యమా! 'జాతీయ సారస్వతనిలయం' స్థాపించాడు రాజమహేంద్రవరంలో. తనవీ, పరులవీ ఆంధ్రుల ప్రశస్తిని చాటే కొన్ని చక్కని పుస్తకాలను ప్రకటించాడు. సరిఅయిన సహాయం లేక అదికూడా సాగిందికాదు. ఉత్తచేతిమూర లెన్నాళ్లు వేయవచ్చు!

తర్వాత 'లక్ష్మణరాయ వ్యాసావళి'ని ప్రకటించడానికి చెన్నపట్టణం రావలసివచ్చింది శర్మకు. వచ్చాడు; ఆ గ్రంథాన్ని ప్రకటించాడు; తనకు ప్రాపకుడూ, మార్గదర్శకుడూ అయిన లక్ష్మణరావుగారి ఋణం తీర్చుకొన్నాడు. ఇప్పటికీ లక్ష్మణరావుగారి మాట ఎత్తితే మా శర్మ మనస్సు కలతపడిపోతుంది; కన్నులు నీటితో నిండిపోతవి. ఆపిదప ధనసహాయమూ, వాక్సహాయమూ లేకపోవడంచేత స్వగ్రామం చేరుకొని అక్కడ ఉండిపోయినాడు శర్మ.

జీవితరంగంలో ఈవిధంగా ఎన్ని మార్పులు జరుగుతూ వచ్చినా చరిత్ర పరిశోధనం మాత్రం నిరంతరంగా సాగి పోవచ్చాడు. రానురాను చరిత్ర పరిశోధనమే జీవిత పరమార్థంగా హత్తుకొనిపోయింది శర్మ హృదయంలో. అట్లాకావడం ఆంధ్రుల భాగ్యమేనని అనుకోక తప్పదు.

లక్ష్మణరావుగారి మృతితో ఆగిపోయి మూలపడి ఉండిన విజ్ఞాన సర్వస్వరచనను ఉద్ధరించి కొనసాగించడానికి ఇంతలో కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావుపంతులుగారు పూనుకొన్నారు. తమ ప్రయత్నాన్ని నెరవేర్చడానికి పూర్వం లక్ష్మణరావుగారికి కుడిభుజంగా ఉండి విజ్ఞాన సర్వస్వాన్ని నడుపుతూవచ్చిన మా శర్మే సమర్థుడని తలుసుకొన్నారు; ఆదరంతో పిలిపించారు శర్మను; విజ్ఞాన సర్వస్వరచనా నిర్వాహణకార్యం అప్పచెప్పారు వారికి. శర్మకూడా సర్వశక్తులూ వినియోగించి నాగేశ్వరరావుపంతులుగారికి తనయందుండే విశ్వాసం నానాటికీ ప్రబలుతూ ఉండేటట్లు విజ్ఞాన సర్వస్వాన్ని నిర్వహిస్తూ ఉన్నాడు.

శర్మ ఏపనిచేస్తూ ఉండినా తనజీవిత పరమార్థం అయిన చరిత్ర పరిశోధనం మాత్రం ఏమరేవాడు కాడు. పరిశోధన కార్యంలో తన్మయతతో ఉండిపోయిన శర్మకు ఎన్ని తిండిలేని పగళ్లూ, ఎన్ని నిద్రలేని రాత్రులూ గడిచిపోయినవో లెక్కపెట్టి చెప్పగలవారెవరు! శర్మ నిరంతర పరిశోధన ఫలితము లనేకములు శారద, రెడ్డిరాణి, భారతి, ఉగాదిసంచిక, సమదర్శిని మొదలయిన పత్రికలలో ప్రకటించబడినవి. సుప్రసిద్ధములయిన ఆంగ్ల చారిత్రక పత్రికలు కూడ మా శర్మ వ్యాసాలను తలను దాల్చినవి. శర్మ చరిత్రవిజ్ఞానమూ, అందులో ఇమిడి ఉండే నూతన చరిత్రాంశాలూ, వాటి ప్రామాణ్యమూ ఖ్యాతిగన్న స్వదేశ విదేశ చరిత్ర పండితుల 'నౌరా' అనిపించినవి.

చరిత్ర చతురాననులు అప్పటికప్పుడే ఆంధ్రులచరిత్ర వ్రాసి, ముద్రించి, ప్రకటించి ఆంధ్రలోకానికి చరిత్రయందు అప్పటికి లేని అభిరుచిని పుట్టించారు. ఆచరిత్ర కేవలం నాడి. అయినా, గట్టినిర్మాణానికి అది ఆగదు. అందుకు సరిపడే పరికరాలన్నీ ఆనాటికి సరిగా లభించినవి కావు. కాని అజ్ఞానాంధకారంలో తమ స్వరూపాన్ని కూడ పోల్చుకో లేక పడియుండిన తమకు చరిత్రవిజ్ఞానజ్యోతిని సమకూర్చి స్వరూపాన్వేషణానికి అవకాశం కల్పించిన ఆచరిత్ర చతురాననులకు ఆంధ్రులు ఎల్లప్పుడూ చేయెత్తి మ్రొక్కుతూ ఉండక తప్పదు.

తర్వాత తర్వాత, పరికరాలు యథేష్టంగా లభించే అవకాశం ఉన్నా వాటిని సేకరించుకొని చతురాననులు వేసిన పునాది పయిన నిర్మాణము చేయ పూనుకొనే వాళ్లెవళ్లూ లేకపోయినారు ఆంధ్రులలో. కాని మా శర్మ దగ్గర కావలసినన్ని పరికరాలు ఉన్నవి. నిర్మాణ సామర్థ్యమూ ఉంది. సహాయ సంపత్తిలేక చేతులు ముడుచుకొని కూచున్నాడు. కూచోక ఏం చేస్తాడు! ఎప్పటికయినా సరే సరి అయిన ఆంధ్రులచరిత్ర బయలు పడవలె నంటే, దానికి సర్వవిధాలా తగినవాడు మా శర్మే నని చెప్పడంలో అసత్యం ఇంతయినా లేదు. ఇంత చరిత్ర సామగ్రి సేకరించుకొన్నవా డాంధ్రులలో మరి వ్వరూ కనుపడడం లేదు. ఈసంగతి ఆంధ్రలోకం ఎరుగంది కాదు.

శర్మ కృషి చేసింది ఒక్క చరిత్ర విషయంలోనే కాదు అది ప్రధానవిషయంగా పెట్టుకొన్నాడు కాబట్టి దాంట్లో ఎక్కువ కృషి చేస్తున్నాడు కాని. ఆంధ్రసారస్వతంలోనూ మంచి కృషి చేశాడు. 'ఆంధ్రవీరులూ, దేశోద్ధారకులూ' అనే గ్రంథాలు వ్రాశాడు. శిల్పి కాకపోయినా శిల్ప తత్త్వాన్ని పరిశీలించగల సామర్థ్యం శర్మ కున్నది. శర్మ వెలయించిన 'అమరావతీస్తూపం' మొదలయిన రచనలు దానికి నిదర్శనాలు. ఆంధ్రుడికీ, ఆంధ్రదేశానికీ అభ్యుదయాన్నీ, గౌరవాన్నీ తెచ్చే అన్ని విషయాల్లోనూ బాగా చేయి కలిపి తోలిపన్నిన నిలిచినాడు. మా శర్మకు ఆంధ్రుల ఔన్నత్యానికి ఉపకరించే ఏ సంస్కారమయినా సరే మిక్కిలి ప్రియము. కాబట్టే అన్నిట్లోను మార్గదర్శకుడుగా కావలసిన సామర్థ్యాన్ని సంపాదించుకోవడానికి ఎడతెగని కృషి చేస్తూ ఉంటాడు.

వరుడు దేశాభవాడయినా సరే బ్రాహ్మడయితే చాలు. వయస్సు మాత్రం యిరవై రెండేళ్లకు పైనీ, యిరవై ఆరేళ్లకు లోపునా వుండాలి.

వరుడు రెండో పెళ్లివాడయినా యిబ్బంది లేదు. అయితే: అలాంటి సందర్భంలో సంతానవంతుడుగా మాత్రం వుండకూడదు.

వరుడికి ఆస్తి వుంటే విశేషం లేదు. లేకపోతే విచారమున్నూ లేదు. ఉండడమే వస్తే వున్నదంతా తన వారికి వదిలిపెట్టేసి కట్టుగుడ్డలతో యిల్లరికం రావడానికి తయారుగా వుండాలి.

వరుడికి తగినంత చదువూ, చదువుకంటే జ్ఞానమూ, జ్ఞానంకంటే ప్రజ్ఞా అవసరం. ఆపైన చక్కదనం కూడా చాలా అవసరమే.

వరుడికి కట్నం గాని, జమీన్దారీమీదా, రాణీమ్మగారి ఆస్తిమీదా హక్కులు గాని యెంతమాత్రమూ యివ్వబడవు; కాని తమ అల్లుడిగారి సొంత ఖర్చులకోసం, శ్రీరాజాబహద్దరువారు, ప్రతినెలా కొంత సొమ్ము దయ చేయిస్తూ వుంటారు. అయితే: ఆ మొత్తం నిర్ణయించేవారు మాత్రం శ్రీ నాగరత్నమ్మగారే.

మార్చి యిరవై రెండో తేదీ సాయంత్రం మిథున లగ్నంలో వివాహం జరుగుతుంది.

ఇష్టమున్న యువకులు మార్చి వొకటో తేదీ వుదయం ౯-౧౦ గంటలమధ్య దేవిడీదగ్గిర హాజరు కావాలి. ఎనిమిదో తేదీ సాయంత్రం పదిగంటల దాకా కొల్లాయపేట దివాణంలో వుండాలి.

ఆసాయంత్రం భోజనా లయినాక, సకలపరివారమూ, బంధువులూ, మిత్రులూ, అతిథులూ బలిసివున్న నిండుకొలువులో, శ్రీరాజాబహద్దరువారు, వచ్చిన అభ్యర్థుల్లో నచ్చిన వొకరిని పిలిచి తమతో అర్ధాసనంమీద కూచోపెట్టుకోడం రూపంగా వరనిర్ణయం వెల్లడిచేస్తారు.

రాణీమ్మగారు అభ్యర్థులకు రానూ పోనూ ఖర్చులిచ్చి ఆరాత్రే రైళ్లకే సెలవు లిచ్చేస్తారు.

వచ్చినవారిలో యెవరూ నచ్చకపోతే శ్రీనాగరత్నమ్మగారు వరనిర్ణయంలో మరొక పద్ధతి అవలంబించగలరు.

అభ్యర్థులకు దేవిడీలోకి వచ్చేదాకా స్వాగతాది సత్కారాలేమీ జరగవు. వెళ్లిపోయేటప్పుడు సాగనంపులు కూడా దేవిడీదాకానే జరుగుతాయి.

వచ్చిన క్షణం మొదలు వెళ్లే క్షణందాకా అభ్యర్థులు దివాణం సొమ్ముతోనే అవసరాలు తీర్చుకోవాలి.

శ్రీరాజాబహద్దరువారిది గౌతమసగోత్రం.

రాజమండ్రి
౨౫—౨—౧౯౩౮

ఇట్లు
దూర్వాసుల వెంకప్పచయనులు,
దివాన్.

తా॥ గ॥ కొల్లాయపేట దివాణం, రాజమండ్రిలో రైలురోడ్డున గోదావరిస్టేషనుకి మైలున్నరలో వుంది.

౨

ఆంధ్రపత్రిక ౨-౩-౩౮

కొల్లాయపేట రాజపుత్రి వివాహం

(మా ప్రత్యేక విలేఖకురాలు)

రాజమండ్రి, మార్చి ౧:—

ఉదయం తొమ్మిదిన్నర అయింది. తూర్పునుంచీ పడమటినుంచీ వచ్చే వుదయపు రైళ్లన్నీ వెళ్లిపోయాయి. కానయితే, అప్పటికప్పుడే యెండ కొంచెం చుర్రు మంటూనే వుంది. అయినా, పక్కని జలపూర్ణమైన పెద్ద తటాకమూ, చుట్టూ పూలమొక్కలూ, తీగలూ, చెట్లూ వుండడంవల్లా, పందిలిమీద తొలినాడే కొబ్బరి తాటాకులు వెయ్యబడ్డంవల్లా ఆప్రదేశం చల్లగానూ, రమణీయంగానూ కూడా వుంది.

దేవిడీకి యెదురుగా, యిరవై గజాలలో వున్న పందిట్లో వొకవేపున వొక కుషనుసీటూ, దానికి రెండు పక్కలా రెండు సామాన్యపు కుర్చీలూ, వెనక నాలుగైదు గజాలదూరంలో మూడు సోఫాలూ, వొక పేము కుర్చీ, యెదట రెండు సోఫాలూ, వాటిమధ్య వొక వెదురుకుర్చీ వెయ్యబడివున్నాయి. పందిటికీ రాజభవనం పోర్టికోకీ మధ్యవున్న గానుగచెట్టుక్రింద అయిదారు బల్లలూ, వాటిమీద బంధుమిత్రులూ వున్నారు.

మొట్టమొదట వొక శాలువమాత్రం కప్పుకుని వున్న దివాన్జీవారు వచ్చి పందిరిమధ్య నుంచున్నారు. తరవా

గోవిడీపక్కని వున్న అతిథుల బంగళాలోనుంచి అయిదు గురు యువకులను తీసుకువచ్చి, తాణేదారుగారు, ఇద్దరిద్దర్ని వొక్కొక్క సోఫామీదా, వొకణ్ణి ఎదురుకుర్చీమీదా కూచోబెట్టారు.

ఇది జరిగిన వొక్క క్షణానికి పురోహితులవారు వేద మంత్రాలుచ్చరిస్తూ ముందు రాగా, శ్రీరాజావారు మూర్తీభవించిన బ్రహ్మతేజస్సులా ప్రకాశిస్తూ వచ్చి కుషను సీటుమీద ఆసీనులయినారు. వారిని చూడడంతోటే అభ్యర్థు లయిదుగురూ లేచినుంచున్నారు; కాని ఎదురు కుర్చీలో కూచున్న అభ్యర్థి మాత్రమే నమస్కారం చేశాడు. శ్రీరాజాబహద్దరువారి వెనక రాణీసాహేబా వారు దయచేసి వెనకవరసలోవున్న కుర్చీలో ఆసీను లయినారు. వారి వెనక, వరసగా నలుగురు యువతులూ, వారివెనక వొక దొరసానీ వచ్చి, అందరూ మూడు సోఫాలమీదా కూచున్నారు.

అప్పుడు దివాన్‌జీవారు అభ్యర్థులను చూసి "మీ రొక్కొక్కరే మీ విషయం చెప్పండి" అనగా మొదటి అభ్యర్థి యిలా చెప్పాడు.

"మాది కాకినాడ. మాయింటిపేరు మద్దూరివారు. మేము నలుగురం అన్నదమ్ములం. నేను మూడోవాణ్ణి. నాకింకా వివాహం కాలేదు. వయస్సు ఇరవైనాలుగేళ్లు. బి. ఏ. ఆనర్సు చివరి సంవత్సరం మద్రాసులో చదువు తున్నాను. మానాయనగారు సబ్‌జడ్జీ పని చేసి పెన్షను పుచ్చుకుని రెండేళ్లకిందట కాలంచేశారు. నాపేరు జగన్మోహన్"

ఇతను నల్లగా, పొట్టిగా, బొద్దుగా వున్నాడు. ఫ్రెంచి కటింగుమీసాలు. క్రాఫు దువ్వాడు. సూటు వేశాడు. కాని వంట్లాము వొదులుజంగాళంగా వుంది. వొకచేత టెన్నిస్‌బేటూ, వొకచేత హిందూపత్రికా వున్నాయి. చూపులు వెనకవరసలో వున్న యువతుల నాదనే వాలుతూ యేమిటో వెదుకుతున్నట్టున్నాయి.

రెండో అభ్యర్థి యిలా చెప్పాడు.

"మాది విశాఖపట్నం. మాయింటిపేరు కొత్తా వారు. నాకు అన్నదమ్ములూ, అక్కచెల్లెళ్లూ లేరు. మానాయనగారు కలెక్టరు కచేరీలో వొక పెద్దగుమా స్తాగా వున్నారు. నావయస్సు ఇరవైఅయిదేళ్లు. ఇద్దరు భార్యలు పోయినారు. నేను బి. ఏ. బి. ఈడీ పరీక్షలలో నెగ్గి, ప్రస్తుతం మిషన్‌స్కూల్లో అక్టింగు చేస్తున్నాను. నాపేరు అప్పడు పంతులు"

ఇతను బక్కపలచగా, పొడుగ్గా, నల్లగా వున్నాడు. మీసాలున్నాయి. క్రాపింగుమీద టర్కీటోపీ. కాళ్లకి ఆకుచెప్పులు. కాగాకిస్తీ వేస్తాడు కాబోలు పళ్లు గారకట్టి వున్నాయి. చూపులు తరుచు దొరసానివేపుకీ, పురో హితునిమీదకీ పరుగెత్తున్నాయి. రెండు కాళ్లూ వూగిస లాడిస్తూ సోఫాలో చేరబడికూచుని వున్నాడు.

ఎదురుకుర్చీలో కూచున్న మూడో అభ్యర్థి యిలా చెప్పాడు.

"మాది రామచంద్రపురం. మాయింటిపేరు వల్లూరి వారు. మానాయనగారు హైస్కూల్లో టీచరుగా వుంటూ రెండేళ్లకిందట చనిపోయారు. నాకు ఇద్దరు చెల్లెళ్లున్నారు. కాపరాలు చేసుకుంటున్నారు. స్కూలు ఫైనలుతో నాచదువు పూర్తి అయింది. ఆరుమాసాలు నౌకరీకోసం ప్రయత్నించి విఫలుణ్ణయి, మరో ఆరుమా సాలు బస్సు డ్రైవరుగావుండి నూటయాభై రూపాయలు సంపాదించుకొని, యాడాదినుంచి రాజమహేంద్రవరం లోనే సోడాషాపూ, కిల్లీదుకాణమూ పెట్టుకుని పొట్ట పోసుకుంటున్నాను. పెళ్లిప్రయత్నంలో వుంటూ తిమ ప్రకటన చూశాను. మూడు మాసాలకిందట మోటారు సైకిలు రైడింగులో నాలుగువందల రూపాయలూ, మరో వారంరోజులకి యీతపందెంలో నూరు రూపా యలూ గెల్చాను. వయస్సు ఇరవై రెండు దాటింది. పేరు రాజగోపాలశాస్త్రి. ప్రస్తుతం విద్వాన్ ఫైనలుకి తయా రవుతున్నాను"

ఈమాటలు ఇతను నుంచుని చెప్పాడు. శరీరం దబ్బ పండువన్నె. పొడుగూ కాకుండా, పొట్టీ కాకుండా, కొంచెం పుష్టిగా, చాలా చురుకైన చూపులతో—ఆక ర్షించే రూపం. పంచె కట్టి, షర్టుమాత్రం తొడుక్కుని పైని కండువా కప్పుకుని వున్నాడు. చూపులు శ్రీరాజా

బహద్దరువారిమీద మాత్రమే నిలిచివున్నాయి. ఇతని వృత్తాంతం విని పురోహితుడు వులిక్కిపడ్డాడు. దివాన్‌జీ వారు ప్రభువుకేసి చూశారు. తక్కిన అభ్యర్థులు నలుగురూ వెలకారంగా చిరునవ్వు నవ్వారు. గానుగచెట్టు కింద ఏవో గుసగుసలు బయలుదేరాయి. ఠాణేదారు మొగం పక్కకి తిప్పుకుని చెయ్యి అడ్డం పెట్టుకున్నాడు. శ్రీరాణీసాహేబావారి కిన బొమ్మలు ముడిపడ్డాయి. యువతులు గతుక్కుమన్నారు.

రెండోసోఫాలో మొదట కూచున్న నాలుగో అభ్యర్థి యిలా చెప్పాడు.

"మాది బందరు. ఇంటిపేరు ప్రవావారు. మానాయనగారు ప్లీడరుగుమాస్తాగా వుంటూ కాలంచేశారు. నాకు సోదరసోదరీమణు లెవ్వరూ లేరు. మాతల్లిగారు వ్యక్తిసత్యాగ్రహోద్యమంలో పనిచేసి ప్రస్తుతం శ్రీకృష్ణజన్మస్థానంలో వున్నారు. నా మొదటి భార్య శ్రీకృష్ణజన్మస్థానంలో ప్రసవించి వైద్యసాహాయ్యం తక్కువ కావడం వల్ల పిల్లతో కూడా కాలం చేసింది. ఫోర్తుఫారం చదువుతూ నేను నాన్‌కోఆపరేషన్‌లో పాఠశాలవిడిచిపెట్టాను. ప్రస్తుతం రాష్ట్రభాషావరీతులో నెగ్గి హిందీప్రచారం చేస్తున్నాను. మహాత్మాగాంధీగారు నాతో తరుచు వుత్తరప్రత్యుత్తరాలు జరుపుతూ వుంటారు. హిందీ సాహిత్యసమ్మేళనానికి నేను దక్షిణభారతప్రతినిధిని. వయస్సు—మొన్న నే యిరవైఆరోయేడు పూర్తి అయింది. నా పేరు ప్రస్తుతం రామ్‌చంద్"

ఇతను ఎర్రగా, లావుగా, పొడుగ్గా వున్నాడు. మీసాలు లేవు. కళ్లకి జోడూ, నెత్తిమీద గుజరాతీటోపీ, కద్దరులాల్చీమీద వేస్టుకోటూ, చేతిలో వొక హిందీ మాసపత్రికా—వుత్తరదేశీయుడులా వుంటాడు. పక్క జేబులోనుంచి బీడీలకట్ట తొంగిచూస్తోంది. చూపులు దొంగనాసిమీద చాలా తీవ్రంగా ముసురుకుంటున్నాయి. తన సంగతి చెప్పాటప్పు డితను వుపన్యాసం చెబుతూ వున్నట్టు కొద్దిపాటి ఆవేశమూ, ఆత్మవిశ్వాసమూ కనపరిచాడు.

అయిదో అభ్యర్థి యిలా చెప్పాడు.

"మాది ఏలూరు. ఇంటిపేరు యనమండ్రవారు. మానాయనగారు నాచిన్నతనంలోనే స్వర్గస్థులయినారు. నేను కవిని. దేశంలో నాతో పోల్చతగ్గ భావకవి మరి లేరు. నేను రాసిన ఖండకావ్యాలు భారతం అంత గ్రంథ అవుతుంది. పద్యాలు చదవడానికి ప్రతీసభకీ నాకు ఆహ్వానాలు వస్తాయి. నాకు పదివన్నెండుగురు శిష్యులున్నారు. నాప్రణయలేఖలు చూసి టాగూరు గుండెలు బాదుకున్నాడు. నారచన లేకుండా తెనుగులో యెవరూ పత్రిక నడపలేరు. నోబుల్‌ప్రయిజుకోసం గ్రంథం వొకటి యింగ్లీషులో రాద్దా మని వుంది. నాకు అన్నదమ్ములూ, అక్కచెల్లెళ్లూ వున్నారు; కాని వాళ్లకి సౌందర్యపిపాస లేకపోవడంవల్ల హోటల్లో భోజనం చేస్తూ నేను ప్రత్యేకంగా వొక రూములో వుంటున్నాను. నాపేరు ప్రస్తుతం నవీనచంద్ర. నాగ్రంథం వొకటి మధుకలాటువులు అనే పేరితో మొన్ననే ప్రకటించబడింది. అది భావకవితా సికి అంకితం అయింది. దాన్ని స్కూలుఫైనలుకి పాఠ్య గ్రంథంగా పెట్టించవలసిం దని నాశిష్యు లందరూ వచ్చే నెలలో వైస్‌ఛాన్సలర్‌గారిదగ్గిరికి డిప్యుటేషను వెళ్లబోతున్నారు. వైస్‌ఛాన్సలరుగారు ఆమోదించారంటే డైరక్టర్ ఆఫ్ పబ్లిక్ ఇన్‌స్ట్రక్షన్ను అంగీకరించి అలా చేసితీరతాడు"

ఇతను పొడుగ్గా, సన్నంగా, నల్లగా వున్నాడు. జులపాలు జాలగ్రాపు. కళ్లకి జోడు. పట్టులాల్చీ. కాళ్లకి బర స్లిప్పర్లు. చేతిలో వుబికివున్న వొక ఫైలుంది. ఎప్పుడూ చిరునవ్వుతో వుండడానికి ప్రయత్నిస్తూవుంటాడు. చూపులతోనే గాని ఎవరినీ కళ్లువిప్పి బాగా చూడడు. సిజర్సుసిగరెట్టుపెట్టె జేబులో వుంది. దివాన్‌జీ ప్రశ్నకి యితను "చిన్నతనంలో అయింది పెళ్లి. ఆపిల్ల నేను ప్రేమించడం లేదు. దానికీ నాకూ సంబంధం లే కోర్టు ఎక్కి మనోవర్తి ఏర్పాటు చేశాను" అని బహు చెప్పాడు.

ఠాణేదారుగారు ఈవాఙ్మూలా లన్నీ రాసి రాజాబహద్దరువారి చేతికిచ్చారు. అవి పుచ్చు వారు, వొక చీటీ ఠాణేదారుగారికీ, వొక క

దివాన్‌జీవారికీ దయచేశారు. దివాన్‌జీవారు కవరు విప్పి అందులో వున్న నూరేసి రూపాయలనోట్లు అయిదు తీసి, వొక్కొక్కటి వొక్కొక్క అభ్యర్థి కిచ్చి, "ఇవి మీరిక్కడ వున్న వారం రోజులూ స్వేచ్ఛగా ఖర్చు పెట్టుకోవచ్చు. చాలకపోతే యింకా కావలసినంతా యిస్తాము. సొమ్మేమీ మీరు ముదరా యివ్వనక్కర లేదు; కాని మొనిమిదో తేదీ సాయంత్రం నాలుగుగంటలకు సరియైన జమాఖర్చుమాత్రం యివ్వాలి" అని చెప్పారు.

ఇంతలో తాణేదారుగారు, రాజాబహద్దరువారిచ్చిన చీటీకి అయిదుప్రతులు తయారుచేసి, దివాన్‌జీవారి యింగితం కనిపెట్టి అభ్యర్థుల కయిదుగురికీ యిచ్చారు. వాటిలో వున్న విషయం యిదీ.

"జమీన్‌దార్లు శ్రద్ధచెయ్యవలసిన విషయంయేమిటి?"

తరవాత శ్రీరాణీసాహేబావారు అంతఃపురంలోకీ, దొరసానీ, యువతులూ టెన్నిస్‌కోర్టుకి చేరివున్న క్లబ్బుభవనంలోకీ దయచేశారు. శ్రీరాజాబహద్దరువారు దివాన్‌జీవారితో యేదో మాట్లాడుతూ తటాకాన్ని దాగవేసుకుని కచ్చేరీలోకి వెంచేశారు. పురోహితులవారు గానుగుచెట్టుకిందికి వెళ్లి బంధుమిత్రవర్గంలో భోక్తలకు అంకురార్పణ చేశారు.

తరవాత, తాణేదారుగారు, అభ్యర్థులను పిలుచుకుని అతిథుల బంగళాకు దారితీశారు. పదిబారలు వెళ్లాక, ఒకవి, "అయ్యా! ఆయువతులలో రాజపుత్రిక యెవరు?" అని అడగ్గా, తాణేదారుగారు, "మీరు ఆప్రశ్న అడక్కూడదు. వారిలో వొకామె మాత్రం రాజపుత్రి. అయిదుగురూ వొక్క శిక్షణలో పెరిగారు. పైగా అందరూ రూపవతులు. ఈవారంరోజులలోనూ వారి అభిరుచులు కావలసినంతవరకూ మీకు తెలుస్తాయి. మీ అభిరుచులు వారికి తెలుస్తాయి. ఇందుకోసమే యింతసన్నివేశం యేర్పరచబడ్డది. వారిలో రాజపుత్రి యెవరైనా ఆమె మిమ్ము అంగీకరించేయెడల ఆమెని వివాహం చేసుకోడానికి మీరు సిద్ధపడి వుండాలి. అలా అంగీకరించలేనివారికి ఇక్కడ తావు లేదు" అని కచ్చితంగా సెలవిచ్చారు. దీనిమీద తతిమ్మావారెవరూ యేమీ ఆలోచనలో పడ్డట్టు లేదు; కాని భావకవి మాత్రం కొంచెం అసంతృప్తి పొందినట్టుంది.

వారి నక్కడ దిగబెట్టి తాణేదారుగారు వెడుతూ వెడుతూ "పదకొం డయేదాకా యువతులు క్లబ్బులో వార్తాపత్రికలు చదువుకుంటారు. శ్రీరాజాబహద్దరువారు, కచేరీలో, గుమాస్తాలు నిన్న చేసిన పని తనిఖీ చేస్తారు. పదకొండుం బావుకి భోజనశాలలో గంట కొడతారు. వెంటనే అందరూ అక్కడ చేరుకుంటారు. నేను వచ్చి మిమ్మల్ని తీసుకువెడతాను సిద్ధంగా వుండండి" అని సెలవిచ్చారు.

౩

మధ్యాహ్నం భోజనాల దగ్గిర కాకినాడ, విశాఖపట్నం అభ్యర్థులు తమ విస్తళ్లూ పరిసరాలూ పశువుల కొట్టాలుగా తయారుచేశారు. వారు తిన్నదానికంటే పారేసిం దెక్కువ. పైగా వొకరు లొట్టలు వేసీ, వొకరు ధ్వనిచేసీ అందరికీ ఓకారు పుట్టించారు. రాజమంద్రి అభ్యర్థి తన కక్కరలేనిది వడ్డించనివ్వలేదు. వేయించుకున్నది దిగబెట్టలేదు. సామాన్యమైన పట్టుపంచె కట్టుకురావడం తప్ప అతను మరేమీ అసభ్యంగా ప్రవర్తించలేదు. బందరు అభ్యర్థి వరి అన్నం తినడం చాలా అసందర్భమనీ, హిందూస్థానీలను చూసి నేర్చుకుని గోధుమరొట్టెలు వుచ్చుకోవాలనీ, గోధుమరొట్టెలు తినడంవల్లనే వారు మనకంటె నాగరికులుగా వున్నారనీ, వారి భాష హిందూదేశానికి జాతీయ—మాతృభాషగా వుండడానికి అర్హమైన దయిందనీ, భోజనాల దగ్గిర హిందీ మాట్లాడుకుంటే ముక్తి కూడా వస్తుందనీ, వాల్మీకీ, శ్రీరాముడూ, శ్రీకృష్ణుడూ హిందీలోనే మాట్లాడారనీ, మతాన్నిపట్టి కూడా మనం హిందీ తప్పకుండా నేర్చుకోవాలనీ చిన్న వుపన్యాసం చేశాడు. భావకవి మెతుకులు చేతితో తాకీతాకకుండా, పెదవులు కదిపీకదపకుండా విస్తరంతా కోళ్లు కెక్కరించినట్టు కెక్కరిస్తూ నగంనగం తిని లేచాడు.

భోజనానంతరం తాసేదారుగారు తాంబూలాలు తీసుకురాగా కాకినాడ విశాఖపట్నం అభ్యర్థులు "బసలోకి తీసుకురండి" అంటూ చక్కాపోయారు. హిందీప్రచారకుడు "మనలో మనమాట. బరంపురం మసాళా యేమైనా వుందా లేదా" అని అడిగి, తాసేదారుగారు ముక్కుమీద వేలుపెట్టుకోగా చిన్న తాంబూలం చేత్తో పుచ్చుకుని వెళ్లిపోయాడు. భావకవి వొక్క యేలకివంటు మాత్రం తీసుకున్నాడు. కిళ్లీలదుకాణదారు మాత్రం సావకాశంగా తాంబూలం వేసుకుని, తన వృత్తిని గురించిన తాసేదారుగారి సందేహాలు కొన్ని తీర్చి చక్కా వెళ్లాడు.

మూడున్నరకి ఫలహారాలు. కాకినాడ అభ్యర్థి కాఫీ పుచ్చుకుంటూ కోపా, మార్బిలుగేబిలుమీద విడిచిపెట్టి ముక్కాచెక్కా చేసేశాడు. విశాఖపట్నం అభ్యర్థి వకోడీలలో వున్న పచ్చిమిరపకాయ ముక్కలు బల్లకిందికి తుంబుకూ తుంబుకూ వుమ్మేసి, కాఫీలో సగం బల్లమీద వొలకబోశాడు. దుకాణదారు ఫలహారం నిమిషంలో పూర్తిచేసేశాడు. హిందీప్రచారకుడు "ఫలహారంలో నేరా చపాతీలు లేకపోవడం యేమీ బాగా లేదండీ" అంటూ, వులుకూ వులుకూ చూస్తూ, తీపి పుచ్చుకుని కాఫీ ఆస్వాదించి వెళ్లిపోయాడు. భావకవి, తీపి అయిన తరవాత వొక వకోడీ, కాస్త కాఫీ, మళ్లీ వకోడీ, మళ్లీ కాఫీ—ఇలాగ సగంసగం పుచ్చుకున్నాడు.

అయిదయింది. యువతులు నలుగురూ టెన్నిస్ ప్రారంభించారు. దొరసాని పక్కని కూచుని సలహాలు చెబుతోంది. భావకవి కలమూ నోటుబుక్కూ పుచ్చుకుని యువతులు తనకి కనబడేటట్టు కొంచెం దూరంగా వొక పూవుటీరంలో కూచున్నాడు. హిందీప్రచారకుడు దొరసానికేసి వొక్క మాటు తీవ్రంగా చూసి (పళ్లు కూడా కొంచెం కొరికాడనే నానమ్మకం) తటాకతీరానికి వెళ్లిపోయాడు. కాకినాడ అభ్యర్థి టెన్నిస్‌బాలు పుచ్చుకుని కోర్టుకి సమీపంగా వొక పక్కని కూచుని, బంతి తనవేపుకి వచ్చిన రెండుమూడు మాట్లూ పరిచారికలు పరిగెత్తుకుని వస్తూ వుండినా తానే కోర్టులోకి గిరవాటువేశాడు.' తరవాత వొక పరిచారిక వచ్చి "యిది స్త్రీలు ఆడుకొంటూవున్న చోటు. అవతలికి వెళ్లండి' అని చెప్పగా, ఏమీ సమాధానం చెప్పలేక బాటుతో టేబిలువేపుకి షికారు వెళ్లిపోయాడు. విశాఖపట్నం అభ్యర్థి గాఢనిద్రలోవున్నాడు. దుకాణదారు తన గదిలో యేదో పుస్తకం చూసుకుంటూ కూచున్నాడు.

రాత్రి భోజనాల వేళ అభ్యర్థుల కందరికీ వసారాలో వడ్డించారు. యువతులు నలుగురూ శ్రీ రాజాబహద్దరు వారి యెదట కూచున్నారు.

౪

ఆంధ్రపత్రిక, మార్చి 3:–

రాజమండ్రి, మార్చి ౨:–

ఉదయం ఆరున్నర అయింది. శ్రీ రాజాబహద్దరు వారు స్నానసంధ్యాద్యనుష్ఠానాలన్నీ ముగించుకుని దివాన్‌జీవారితో మాట్లాడుతూ మేడమీద వసారాలో కూచున్నారు. దుకాణదారు యీతలాడుతూ తటాకంలో స్నానం చేస్తున్నాడు. కాకినాడ అభ్యర్థి తనకి వేన్నీళ్లు కావాలని తాసేదారుగారికి కబురుచేశాడు. విశాఖపట్నం అభ్యర్థీ, భావకవీ యింకట్లో మేలుకొనేటట్టులేదు. హిందీప్రచారకుడు "నేను సబ్బులు బహిష్కరించాను. సున్నిపిండి పంపించండి" అని లోపలికి కబురు చేసి, పరిచారిక పచ్చని సున్నిపిండి తెచ్చి యివ్వగా తెల్లపోతూ తటాకతీరాన కూచుని వున్నాడు.

౭ గంటలకు వంటలక్క టిఫిన్ తీసుకురాగా దుకాణదారు గప్‌చిప్‌గా పుచ్చుకున్నాడు. కాకినాడ అభ్యర్థి "స్నానం తరవాత చేస్తాలెండి" అని తాసుకూడా వద్దాడు. విశాఖపట్నం అభ్యర్థి పక్కమీదా లేడు, గాళాలోనూ లేడు. భావకవి "ఇడ్లీ యింత దళసరిగా వుండేం! సాంబారు చెయ్యడం చేతకాదూ! వుప్మాలో బంగాళాదుంప కూర లేకపోతే యేం బాగుంటుంది" అని విమర్శిస్తూ వంటలక్కని విసిగించి చివరికి "ఏదో–ఆకలి చావాలి కదా!" అంటూ సగంసగం పుచ్చుకు

న్నాడు. హిందీ ప్రచారకుడు మూడు కప్పులు కాఫీ మాత్రం పుచ్చుకున్నాడు.

భోజనాలవేళ: అభ్యర్థులను అతిథులలో కూచో పెట్టారు. కాకినాడ అభ్యర్థి 'ఇంగ్లీషులో యేదో గొణుగుతూ భోంచేశాడు. భావకవి నిన్నటికంటేనూ తక్కువ తిని భోజనాలు సగంసగంలో వుండగా లేచిపోయాడు. విశాఖపట్నం అభ్యర్థికి ధ్వని యెక్కువయింది. హిందీప్రచారకుడు పులుసూ, చారూ తాకలేదు. పెరుగు బదులు పాలు తెప్పించుకుని పోయించుకున్నాడు. దుకాణదారు సావకాశంగా భోజనం చేసి అందరితోటీ సమానంగా లేచాడు.

తాంబూలాల విషయం నిన్నటిలాగే జరిగింది. ఎవరినీ బసలోకి పంపలేదు.

మధ్యాహ్నం మూడుగంటలకు దుకాణదారు పడుకుని ఏదో ఆలోచించుకుంటున్నాడు. తక్కిన నలుగురూ పేకాటలో వున్నారు. వంటలక్క దుకాణదారుకి టిఫెన్ ఇచ్చి వెళ్ళిపోయింది. తక్కిన నలుగురూ నాలుగింటికి టిఫెన్‌కోసం కబురు పంపి విఫలులై బజారుకి వెళ్లిపోయి రాత్రిభోజనాలకు గంట కొడుతూ వుండగా వచ్చారు. ఆ రావడంలోనూ కాకినాడ అభ్యర్థీ, విశాఖపట్నం అభ్యర్థీ మోటారు సైకిలుమీద వచ్చారు. హిందీప్రచారకుడు సైకిలుమీద వచ్చాడు. భావకవిని చూసి జట్కావాడు వెళ్లిపోయాడు. వారు నలుగురూ స్నానాలు చెయ్యకుండానే భోజనానికి వెళ్లారు. దుకాణదారు స్నానం చేసే సిద్ధంగా వున్నాడు.

భోజనాలు—అభ్యర్థులను ఈపూట శ్రీ రాజాబహద్దరువారి యెదట కూచోపెట్టారు. కాకినాడ అభ్యర్థిలో మార్పేమీ కనపడలేదు. విశాఖపట్నం అభ్యర్థి చారూ అన్నా మాత్రమే పోసుకున్నాడు. హిందీప్రచారకుడు పెరుగుతో మాత్రమే తిన్నాడు. దుకాణదారు మామూలుగా భోజనం చేశాడు.

భోజనాలు కాగానే కాకినాడ అభ్యర్థీ, విశాఖపట్నం అభ్యర్థీ మోటారుసైకిలుమీద సినీమాకి వెళ్ళి, పన్నెండు గంటలవేళ వచ్చి తలుపులు తియ్యకపోగా ట్రావెలర్సు బంగాళాకు వెళ్లి పడుకున్నారు.

దొంగసాని పియానో వాయిస్తుందని కబురురాగా హిందీప్రచారకుడు మొగంపక్కకి తిప్పుకుని పళ్ళుకొరికి పోయి పడుకున్నాడు. భావకవి యువతు లెవరేనా పాడతారా అని అడిగి, జవాబు రాకపోగా కవిత్వంలో కూచున్నాడు. దుకాణదారుమాత్రం వెళ్ళి పాటపూర్తి అయ్యేదాకా కూచుని వచ్చాడు.

* * * *

ఆంధ్రపత్రిక. మార్చి ౪

రాజమండ్రి, మార్చి 3:—

ఉదయంయెనిమిదిన్నరఅయింది. శ్రీరాజాబహద్దరువారు పోర్టికోలో పడకకుర్చీ వేయించుకు కూచుని కాకినాడ అభ్యర్థికి కబురంపారు. సంభాషణలో అతను పెద్దలతో మాట్లాడ్డం యెరిగినట్టు కనపడ్డాడు. తరవాత విశాఖపట్నం అభ్యర్థి వచ్చి ఎడుమదికుడుగా జవాబులు చెప్పాడు. భావకవి శ్రీరాజాబహద్దరువారి ప్రశ్నలు ఆపు చేయించి, యీరెండురోజుల్లోనూ తాను రాసిన పద్యాలు గుక్కతిప్పుకోకుండా చదివి వినిపించి వెళ్ళిపోయాడు. అప్పటికి పదిన్నర అవడంవల్ల తక్కినవారికి కబుర్లు రాలేదు.

భోజనాలు—శ్రీరాజాబహద్దరువారి యెదట వొకర్నీ, అతిథులలో యిద్దర్నీ, బంధువులలో యిద్దర్నీ కూచో పెట్టారు. ఏమీ మార్పులు కనపడలేదు.

తాంబూలాలు యథాప్రకారమే.

కాకినాడ, విశాఖపట్నం అభ్యర్థులు చీట్లాటలో కూచున్నారు. భావకవి నిద్రాముద్రితు డయినాడు. దుకాణదారు వార్తాపత్రిక పుచ్చుకోగా హిందీప్రచారకుడు వచ్చి హిందీ అవసర మని వుపన్యాసం చేశాడు.

* * * *

ఆంధ్రపత్రిక మార్చి ౫:-

రాజమండ్రీ మార్చి ౪:—

ఉదయం ఏడున్నర—తనకి ప్రతీపూటా టెన్నిస్ ఆట అలవాటనీ, అది లేకపోతే తోచ దనీ, ఎనిమిదో తేదీ సాయంత్రం దాకా కోర్టు తన స్వాధీనంలో వుంచవలసిం దనీ కోరుతూ కాకినాడ అభ్యర్థి చీటీ రాశాడు. విశాఖపట్నం అభ్యర్థి తనతో ఆడతా డనీ, తాను

సొంతబాటు తెచ్చుకున్నా ననీ, విశాఖపట్నం అభ్యర్థి అద్దెబాటు తెచ్చుకున్నా డనీ అతనందు వుదహరించాడు. దానిమీద, శ్రీరాజాబహద్దరువారు, రాజపుత్రి అభిప్రాయం తెలుసుకుని "వుదయం యెనిమిదిన్నర మొదలు సాయంత్రం నాలుగుగంటలవరకూ కోర్టు స్వాధీనంలో వుంచుకోవచ్చు"నని జవాబు దయ చేశారు. వారిద్దరూ అందుకే ఆనందించి, యువతులు పదకొండు గంటలదాకా క్లబ్బులో వుంటారు కనక తమ ఆట వారు తప్పకుండా చూస్తారనీ, దానివల్ల లాభం కలగవచ్చు ననీ కూడబలుక్కున్నారు. ఇంకో విశేషం కూడానూ. రాజపుత్రి, తమలో యెవర్ని పెళ్లి చేసుకుంటే వారు, రెండోవారిని దివానుగా వేసుకునేటట్టు వారు ఏర్పాటు చేసుకున్నా రని చూచాయగా తెలియవచ్చింది.

ఇవాళ శ్రీరాజాబహద్దరువారి వద్దనుంచి ముందు దుకాణదారుకి కబురు వచ్చింది. ఒక గంట మాట్లాడి అతను వచ్చెయ్యగా హిందీప్రచారకుడు వెళ్లాడు. గాంధిగారి హిందీసందేశాన్ని గురించి మధ్యమధ్య అతను చాలా దృఢంగా మాట్లాడాడు.

మధ్యాహ్నవు భోజనాదికం మామూలుగానే జరిగిపోయింది.

సాయంత్రం అయిదున్నర గంటలవేళ దుకాణదారూ, హిందీప్రచారకుడూ తటాకంలో స్నానాలు చేస్తున్నారు. అప్పుడు యువతులూ, దొరసానీ, అలా వెడుతూ అక్కడికి వచ్చారు. చెరువులో ధ్వజస్తంభందగ్గర తెల్ల తామరపువ్వులు నాలుగు చాలా పెద్దవివున్నాయి. యువతులలో వొకామె యింగితం కనిపెట్టి దొరసాని "వాటిని తెచ్చి యివ్వగలరా!" అని అడగ్గా దుకాణదారు వెంటనే బయలుదేరాడు. హిందీప్రచారకుడు ఒక్క క్షణం కొరకొరచూసి వుత్తరక్షణంలో దుకాణదారు వెనక్కాల బయలుదేరాడు.

దుకాణదారు పువ్వులు అందుకని, తీసి, వెనక్కి, బయలుదేరాడు. అప్పటికి హిందీప్రచారకుడు అతన్ని కలుసుకున్నాడు. "పువ్వులు తేవలసిం దని యువతులు నాకన్నా సెలవిచ్చారు; కనక రెండు పువ్వులు మీరు నాకివ్వాలి" అని అతను చెప్పగా దుకాణదారు బదులు చెప్పకుండా వొడ్డుకు యీదుకు రాసాగాడు. దానికి మండిపడి హిందీప్రచారకుడు రెండుబారలలో మీదికి వచ్చి పువ్వులు వుళాక్కోబోగా దుకాణదారు చటుక్కున మునిగి వొడ్డున తేలి హిందీప్రచారకు డక్కడ యింకా కనిపెట్టుకునే వుండగా పువ్వులు దొరసాని కిచ్చాడు.

ఈనన్ని వేళం చూసి యువతులు చప్పట్లు చరిచారు.

తరవాత హిందీ ప్రచారకుడు వొడ్డుకి వచ్చి కొంచెం దురుసుగా మాట్లాడగా దుకాణాదారు పిడికిళ్లు బిగించి ఆవుద్ధృతం మాన్పించాడు.

౫

ఆంధ్రపత్రిక—మార్చి ౧౦.

రాజమండ్రి, మార్చి ౯:—

౫,౬,౭ తేదీలు విశేషాలేమీ లేవు. ఎనిమిదో తేది వుదయం, "యువతులు టెన్నిస్ ఆడేటప్పుడు చూడడానికి తనకి సెలవిప్పించ వలసిం" దని కాకినాడ అభ్యర్థి కోరగా రాజాబహద్దరువారు వీలుపడ దని జవాబు దయ చేశారు.

భోజనాదికం మామూలే.

మధ్యాహ్నం నాలుగ్గంటలకు జమాఖర్చులూ, జవాబులూ దాఖలుచేసి అభ్యర్థులు ఫలితానికి ఎదురు చూస్తూ కూచున్నారు.

కాకినాడ అభ్యర్థి జమాఖర్చు.

జమ ౧౦౦-౦-౦.

ఖర్చు—మోటారుసైకిలు బాడగ	౨౩-౦-౦
పెట్రోలు	౯-౦-౦
మరమ్మత్తు	౫-౮-౦
సిగరెట్ డబ్బాలకు	౪-౦-౦
సినిమాలు	౩-౮-౦
చిల్లరలు—టిఫిన్ వగైరా	౬-౪-౬
ట్రావెలర్సు బంగాళాఅద్దె ౬ గంటలకు	౧-౦-౦
	౫౨-౪-౬

జవాబు—"జమీన్‌దార్లు రైతులను అదుపుఆజ్ఞలో వుంచుకోడానికి శ్రద్ధచెయ్యాలి"

విశాఖపట్నం అభ్యర్థి జమాఖర్చులు—

జమ ౧౦౦–౦–౦.

ఖర్చు—మోటారుసైకిలు అద్దె (నగంవంతు)	౨౩–౦–౦
పెట్రోలు	౬–౦–౦
మరమ్మత్తులు	౬–౮–౦
టెన్నిస్‌బాటు అద్దె	౬–౦–౦
సిగరెట్‌డబ్బాలు	౫–౦–౦
సినీమాలు	౩–౮–౦
చిల్లరులు, టిఫిన్‌వగైరా	౬–౮–౦
ట్రావెలర్సు బంగళాఅద్దె ౬ గంటలకు	౧–౦–౦
	౫౭–౮–౦

జవాబు—"జమీన్‌దార్లు జిల్లాబోర్డులు స్వాధీనపరుచుకోడానికి శ్రద్ధచెయ్యాలి"

దుకాణదారు జమాఖర్చులు—

జమ ౧౦౦–౦–౦

ఖర్చు— ౦–౦–౦

జవాబు—"జమీన్‌దార్లు, డబ్బు ఖర్చుచెయ్యడంలో చాలా జాగ్రత్తగా వుండాలి. రైతులు శిస్తులు పూర్తిగా చెల్లించగలగడానికి జలాధారాలు వగైరాల మరమ్మత్తు విషయంలో చాలా శ్రద్ధగా వుండాలి"

హిందీప్రచారకుడి జమాఖర్చులు

జమ ౧౦౦–౦–౦

ఖర్చు—అమాంబాపతులూ ౨౩–౦–౦

తా॥ క॥ మామగారు అల్లుణ్ణి సాదరు వివరాలు వ్రాయమని అడగడం ఉచితం కాదు.

జవాబు— "గాంధిమహాత్ముడు యుగపురుషుడు. మన హిందూదేశానికి హిందీసందేశం యిచ్చారు. జమీన్‌దార్లు తమ రైతులకోసం పూరూరా హిందీ పాఠశాలలు నెలకొల్పి వారిని జాతీయ యోధులుగా తయారుచెయ్యాలి. హిందీప్రచారకులకు కాలేజీప్రొఫెసర్లతో సమానంగా జీతం యివ్వాలి"

భావకవి జమాఖర్చులు—

జమ ౧౦౦–౦–౦.

ఖర్చు— ౩౦–౮–౯

తా॥ క॥ దైనికసాదర్లు రాసిపెట్టుకోడం కవులకూ, రాజబంధువులకూ నామోషీ.

జవాబు—"పూర్వవాఙ్మయం అంతా వోట్టి తుక్కు. అందులో కథలు తప్ప కవిత్వం లేనేలేదు. ఇప్పటి జమీన్‌దార్లు భావకవులను పోషిస్తూ నవ్యసాహిత్యం తయారుచేయించాలి. ప్రతిమనిషీ ప్రణయముగ్ధుడయేటట్టు జమీన్‌దార్లు శ్రద్ధచెయ్యాలి. అప్పుడు గాని యీ విశాలవిశ్వమానవకోటికి ముక్తి లేదు."

౬

రాత్రి తొమ్మిదిన్నర అయింది.

సభామండపంలో శ్రీరాజాబహద్దరువారు సింహాసనం అలంకరించివున్నారు. శ్రీరాణీసాహెబావారు పక్కని వొక వున్నతాసనం అలంకరించి వున్నారు. ఆమెకు కుడిదిక్కున దొరసానీ, యువతులూ వరసగా కూచుని వున్నారు. శ్రీరాజాబహద్దరువారి యెడమవేపున బంధువులూ, మిత్రులూ, నగరంలోని పెద్దలు కొందరూ కూచున్నారు. దివాన్‌జీవారు సింహాసనానికి కిందుగా తమ కుర్చీలో వున్నారు. అభ్యర్థులు మొదటి బంతిలో వున్నారు. వారంతా చాలా ఆదుర్దాగా వున్నట్టు కనపడుతున్నారు. వారికి వొక పక్కగా రాణేవారుగా రున్నారు. పరిచారికలూ, నౌకర్లూ చాలా అడావడిగా తిరుగుతూ ఆపనీ యీపనీ చూస్తున్నారు.

అప్పుడు శ్రీరాజాబహద్దరువారి సెలవు పొంది దివాన్‌జీవారిలా సెలవిచ్చారు.

"శ్రీరాజాబహద్దరువారు, తమ కొమార్తెగారే తమకు కుమారులని భావించివున్నారు. కడుపున పుట్టిన బిడ్డ వుండగా ఆమె కేమీ లేకుండా చేసి, దత్తత అనే పేరితో యెక్కణ్ణుంచో వొకణ్ణి తెచ్చి కష్టార్జితం— ముప్ఫయిలక్షల రూపాయల ఆస్తి ధారపొయ్యడం శ్రీవారికి మంచిదిగా కనపడలేదు. ఇదంతా తమ కొమా

త్రగాయూ, ఆమె సంతానమూ అనుభవించాలని శ్రీవారి సంకల్పం. శ్రీరాణీసాహేబావారి వుద్దేశం కూడా యిదే.

అయితే శ్రీరాజపుత్రికి, అప్పటి పరిస్థితులను పట్టి ఎనిమిదో యేటనే వివాహం కావడమూ, అది నిష్ఫలం అయిపోవడమూ అందరూ యెరిగిన విషయాలే. వీరేశలింగం పంతులుగారి రచనలు చదవడంవల్లా, దానిమీద సొంతబుద్ధి వినియోగించడంవల్లా తరుణవితంతువులకు పునర్వివాహం చెయ్యడం చాలా అవసర మని శ్రీరాజాబహద్దరువారు పూర్తిగా నమ్మారు.

ఇది యిలా వుండగా: శ్రీరాజపుత్రిగారు వొక దొరసాని అదుపాజ్ఞల్లో వుండి విద్య నేర్వడంవల్ల ఆ స్త్రీనో, అందాన్ని మాత్రమే చూసి, స్త్రీ, పురుషుణ్ణి పెళ్లి చేసుకోగూడ దనీ, ఇప్పటి తెనుగు యువకు లనేకులు మేడిపళ్లు కాని పురుషశబ్దవాచ్యులు కారనీ—శనక, ప్రజ్ఞా, ప్రవర్తనా చూసి తమ ప్రేమకి పాత్రం కాదగిన వరుణ్ణి ఎన్నుకోవడం అవసర మనీ నిశ్చయించుకుని యిప్పు డమలుచెయ్యబడ్డ విధానం సూచించారు.

ఈవచ్చినవారిలో యెవరూ నచ్చకపోతే వారు మరో విధంగా ప్రయత్నం చెయ్యవలసిన అవసరం యేర్పడి వుండును; కాని అలాంటి వైషమ్యం యేమీ సంభవించలేదు. ఈవచ్చిన అయిదుగురిలోనూ ఆమెకు వొక యువకుడు నచ్చివున్నాడు. ఆయువకుణ్ణి, యిప్పుడు, శ్రీరాజాబహద్దరువారు, తమ అర్థాసనం దయచేసి తమ కందరికీ చూపించతలచివున్నారు."

ఇది వినేటప్పటికి అభ్యర్థులకు యీప్రపంచధోరణే యేమీ వున్నట్టు లేదు. రాజపుత్రి ప్రీతీ, రాజదంపతుల వుద్దేశమూ కూడా బ్రహ్మభేద్యంగా వుండడంవల్ల బంధువులూ, మిత్రులూ, తక్కినవారూ పరిపరివిధాల ఆలోచనలుపోతున్నారు.

శ్రీరాజాబహద్దరువారి యింగితం కనిపెట్టి దివాన్‌జీవారు వొకమాటు కాలింగుబెల్లు మోగింపగా రాజబంధువులలో చేరిన యువతు లిద్దరు వెండిపళ్లేలలో వుంచుకుని పూలదండలు తెచ్చి సింహాసనానికి రెండువక్కలా నుంచున్నారు. ఒక నిమిషం ఆగి, దివాన్‌జీవారు, మరోమాటు గంట వాయించగా అలాంటి యువతులే మరియిద్దరు మంగళహారతులు పట్టుకువచ్చి అలాగే రెండువేపులా నుంచున్నారు.

అప్పుడు శ్రీరాజాబహద్దరువారు గంభీరంగా లేచి నుంచుని సభ అంతా వొక్కమాటు కలయచూసి "సోత్తా రాజగోపాలశాస్త్రి" అని పిలిచారు. వెంటనే దుకాణదారు లేచినుంచుని మోడ్పుకేలితో రాజాజ్ఞకోసం యెదురుచూడసాగాడు.

యువతులలో వొకామె సిగ్గుతో మొగం వంచుకోగా తక్కినవా రామెను మేలమాడారు. శ్రీరాణీసాహేబావారు అది చూసి చిరునవ్వు నవ్వారు.

అంతట శ్రీరాజాబహద్దరువారు అభ్యర్థులను సమీపించి, చెయ్యిపట్టుకు తీసుకువెళ్లి దుకాణదారుకి అర్థాసనం యిచ్చారు.

ఇది యిలా జరుగుతూ వుండగా తక్కిన అభ్యర్థులు మొదట బిక్కచచ్చి, తరవాత పౌరుషం తెచ్చుకుని, వెంటనే వెళ్లిపోడానికి లేచినుంచున్నారు; కాని యీలోపుగానే శ్రీరాణీసాహేబావారు తమ కొమార్తెను సింహాసనం దగ్గిరికి తీసుకువచ్చి, శ్రీరాజాబహద్దరువారు లేచి పక్కకి వోసరిల్లగా సింహాసనంమీద దుకాణదారు పక్కన—కుడివేపున కూచోపెట్టడమూ, వధూవరులకు మొదటి వరసలో వున్న యువతులు పూలదండలు వెయ్యడమూ, రెండో వరసలో వున్న యువతులు మంగళహారతులిచ్చియ్యడమూ వెంటవెంటనేజరిగిపోయాయి.

అప్పటికి తక్కిన అభ్యర్థులు పూచల్లాగ బయటికి వెళ్లిపోయారు. వెంటనే సభలో వున్నవా రందరూ కరతాళధ్వనులు చేశారు. అవి తిరస్కృతు లయిన అభ్యర్థుల శిరస్సులమీద పిడుగుపాట్లుగానూ, వధూవరుల శిరస్సులమీద పూలవర్షంగానూ, రాజదంపతుల ఔదార్యానికి ప్రశంసలుగానూ సమంగా అన్వయించాయి.

స్టేజిమీద వేషధారి

కొడవటిగంటి కుటుంబరావుగారు

...సహజంగా నటించండి—కాని నటించవద్దు" అని ఒక ...క ఫిలిం డైరెక్టరుగారు అమెరికాలో ఇంగ్లీషుభాషలో అన్నా ...ట. యూరపులో మరో ఫిలిం డైరెక్టరుగారు వారిభాషలో ఒక ...పాయిచ్చారట నటులకు. అసలదాన్ని మనభాషలోకి తర్జుమా చేస్తే అదికూడా "సహజంగా నటించండి—కాని నటించవద్దు" అవుతుందిట. ఆడైరెక్టరుగార్లు ఒకరితోఒకరు సంప్రతించుకుని అన్నమాటకాదిది. ఇద్దరూ అనుభవంమీదమాత్రం అన్నమాటే. అటువంటప్పుడు ఆమాటను ఈకాలానికి నటులుమననం చేసుకో దగ్గ సూత్రంగా ప్రపంచం ఆమోదించవచ్చును. మనకాలానికది [illegible]కింద అనేకమంది ఆమోదించారుకూడాను. ఇక మన దేశానికి మాత్రం ఎందుకుమంచిది కాకూడదూ?

ఈసూత్రమే చాలాస్పష్టంగానూ, సులభంగా జ్ఞాపకం పెట్టుకో దగినదిగానూ ఉంది కాని దీన్ని పూర్తిగా అర్థంచేసుకోటానికీ ఆచరణలో పెట్టటానికీ చాలా ప్రయత్నం అవసరం.

ఒకనటుడు ఒకప్రదర్శనంలో ఒకఘట్టంలో నవ్వవలసి వచ్చిందనుకుందాం. ఈప్రదర్శనం రిహార్సల్సు నేను కండక్టుచేస్తుంటే ఆఘట్టం వచ్చినప్పుడా నటుణ్ణి "సహజంగా నవ్వు—కాని నవ్వ నటించవద్దు" అంటాను. అప్పుడు నటుడేంచెయ్యాలి? నవ్వనటించకుండా ఎట్లా? సహజంగా నవ్వటంమాత్రం ఎట్లా? అసమయానికి దైవానుగ్రహంవల్ల కడుపు చెక్కలయ్యే నవ్వు వస్తుందా ఏమిటి? రాదు. ఇది చిక్కుగానే కనిపిస్తుంది, కాని నిజంగా ఇందులో చిక్కేమీలేదు. నాకుకావలసిందల్లా నటుడు నవ్వుతెచ్చుకుంటున్నట్టు కనపడకుండా సహజంగా నవ్వినట్టు కనపడటమే. చూచేవాడికి ఏమాత్రమూ పట్టివ్వకూడదు. ప్రేక్షకుడిలో విమర్శనా బుద్ధి పుట్టనిచ్చాడో, ఆనాటకంపాడే. నటుడు ప్రదర్శించే ఉద్రేకాలకు అతీతమైన ఆజాతి వేరేఉంటుంది. వాళ్ళు ముందుకుర్చీల్లో కూచుని ఎక్కడా "ఓహో!" "శభాష్!" అనకుండా కలాలు చేత ...కుని నటకళ్యాపరీక్ష చేస్తుంటారు. ప్రేక్షకుడికి వాళ్ళవనుక ...రామనేబుద్ధి పుట్టనివ్వకూడదు స్టేజిమీది నటుడు. నాటకం నాటకమైతే అవునేమో కాని బూటకంగా కనపడకుండా ఉన్నం ...టూ దానివిధి అదినెరవేరుస్తున్నట్టే.

ఉద్రేకాలను సహజంగా ప్రదర్శించటమే కదా, అదెంతపని ...క్కోరాదు, ఎందుకంటే, సహజంగా నవ్వటమంటూ ఒకటిలేదు. ...నచ్చి నవ్వేవాళ్ళే కొందరు ఏడిచినట్టునవ్వుతారు. కొందరు ...జంగా ఏడుస్తుంటే చూసేవాళ్లకు నవ్వురావటమూ కద్దు. కాని ...న్నిరకాలు ఏడిచినా నవ్వినా నవ్వు ఇట్లా ఉంటే సహజంగా ...టుందీ, ఏడుపిట్లాఉంటే సహజంగా ఉంటుందీ అని ఊహించే ...తం కళ చాలామందిలో ఉంది. దాన్ని ప్రదర్శించగల కళ ...డిలో ఉంటుందని! ఆనటుడు కొన్ని కృత్రిమోపాయాలవల్ల ...జమైన ఉద్రేకాన్ని ప్రకటించ గలుగుతాడు.

...త్రిమోపాయాలవల్ల ప్రకటించేది సహజమెట్లా అవుతుందని ...హం రావచ్చు. మనిషి జీవితమే కృత్రిమం అయిపోయింది. ...లో చక్కగా మేళవించి "అయ్యో, నాయనా! ఇక నన్నెం ...నవంట్రో!" అని ఏడిచే ఏడుపు సహజముయినదని ఎవరూ ...రు. కాని అమునిష్కరది సహజమే అయిపోయింది. నవ్వుల్ని ఉద్రేకాలనూ వాటిప్రకృతిని సహజమైనవాటినిగా మనం పరిగణించటానికి నవ్వుకుంటున్నాం. కాని అదీఅనుమానించవలసిన సంగతే. అదంతా ఎట్లాఉన్నా కల్తీలేని సహజమైన ఉద్రేకం ఎట్లాఉంటుందనే సమస్యకూడా మనకురాదు. ఎందుకంటే నటుని చేత ప్రకటించబడే ఉద్రేకం పాత్రకు సహజంగా ఉండటమే మనకు కావలసింది.

అట్లాఅయితే జీవితంలో అనేకమంది అసహజంగా ఉద్రేకాలను ప్రకటించినట్టే ఆపాత్రకూడా ప్రకటిస్తున్నట్టు భావించి నటుణ్ణి చాతయినట్టు నటించనివ్వరాదా అని అడగవచ్చును. దానికి సమాధానమేమిటంటే? అటువంటి పాత్రల ఉద్రేకాలతో ప్రేక్షకుడికి పనిలేదు. ఎవడు ఆగ్రహిస్తే తనకు నవ్వువస్తుందో వాణ్ణి స్టేజి మీద చూడటానికి ప్రేక్షకుడు అంగీకరించడు. అటువంటి పాత్ర డ్రామెటిక్ పర్పస్‌కు విరుద్ధంగా ఉంటుంది.

ఒక్కొక నటుడి మొహాన వివిధరసాలూ ఉపరసాలూ సులభంగా ఒప్పుతై. మరికొందరికి అద్దం ముందుచుకుని ఎడతెగని ప్రాక్టీసు చెయ్యటం తప్పనిసరి.

నటులలో నేడు చాలా గౌరవస్థానం పొందిన శ్రీ వెల్లూరు నాగరాజారావుగారు "రంగభూమి"లో కొన్ని కృత్రిమోపాయాలు సూచించారు. వివిధములైన రసాలను ప్రకటించటానికి. ఆసూచనల ఉపయోగాన్ని నేనుసంశయిస్తున్నాను. ఏచారిత్రాత్మక ప్రదర్శనమోజరిగి, అందులో ప్రతిపాత్రా క్రోధరసం చూపవలసి వచ్చి, ఒకరివెంట ఒకరు నటులు కనిబొమలు ముడిచి నోరుకొద్దిగా తెరిచి కిందిపెదవి కొద్దిగా లోపలికి లాగటం మొదలుపెడితే ఒకరి తరవాత ఒకరు నటులు మధ్యమావతిరాగం పాడుకొచ్చి నట్టుంటుంది. నాగరాజారావుగారు నాట్యకళను నాట్యశాస్త్రం చెయ్యాలని ప్రయత్నిస్తున్నట్టు తోస్తుంది. నాలోకళ అనేదేఉండి అద్దంముందు కూచుంటే నామొహానికి ఈరసం ఒప్పుతుంది ఈరసం ఒప్పదని కనుక్కోలేనా? ముక్కుపుటాలు తెగరెయ్యకుండా కోపం చూపించగల నని నేను "తెలిసి" తృప్తిపడ్డ తరవాతనాకు ముక్కుపుటాలతో ఏంపని? క్రోధం ఒప్పనిమొహానికి ఆకాస్తపనీ చెయ్యగానే పని జరిగిపోవచ్చునేమో! పవరు తక్కువ టెలెస్కోపులోనించి చూస్తే ఒకటిగా కనపడే గోళం ఎక్కువ పవరుదాంతో చూడగానే రెండుగాకనబడ్డట్టు, దూరాన్నించి ఒకగీతల్లే కనపడ్డదిదగ్గిరికి అనుకొనుకుని ఉన్న రెండుగీతలల్లే కనపడ్డట్టు, ప్రేక్షకుడి దృష్టి కన్న నటుడి దృష్టి సూక్ష్మంగా చూడగలిగినప్పుడు, నటుడు తన భావప్రకటన సహజంగా ఉన్నదని తోచినప్పుడు ప్రేక్షకుడింకో విధంగా భావించటానికి వీల్లేదు.

ఇక నటుడు తీసుకున్న పాత్రయొక్క ప్రకృతికి (అప్రకృతిని అస్పష్టంగాగాని అసంపూర్ణంగాగాని సూచించటం నాటకరచయిత యొక్క లోపమై ఉంటుంది) సహజంగా నటుడు భావప్రకటన చేస్తున్నాడో లేదో విమర్శకుడు నిర్ణయిస్తాడు. అందుచేతనే అతను నటుడు ప్రకటిస్తున్న ఉద్రేకప్రవాహంలోపడి కొట్టుకుని పోడు. ప్రవాహంలోపడి కొట్టుకుపొయ్యే కొలతబద్దతో లోతు కొలవటం అసంభవం కాదూ?

తెలుగుదేశంలో రాఘవాచార్యులుగారి భావప్రకటనలోపడి కొట్టుకుపోని కొలతబద్ద లేకపోయిందిగదా అని ఆశ్చర్యపడతాను. ఆచార్యులుగారి "రాముదాసు" నేను చూసి చాలారోజులయింది.

ఈమధ్యవారా పాత్రను స్టేజిమీద ఎట్లాపోషిస్తున్నారో తెలీదు. కాని నాచిన్నతనంలో వారు "శైలూషీనులో" రకరకాల భావాలను మొహానచూపిస్తుంటే చూడటమే మహాభాగ్యమని నాబుద్ధి. వారు ఆ శ్లోకాల నెత్తాల మరింత పెద్దవిప్పేసి, తలూపలించి "ఇదినా కబీరు కొమ్ము—దయ్యము" అంటుంటే నాకుండేదగ్గరల్లి పొర్యేది. నాటకంలో రామదాసుయొక్క ప్రకృతి చాలా విపరీతంగా ఉంది. "శ్రీరామచంద్రాదిరఘురాముభజనకు" అనేపద్యం మొదటనే (కబీరు సంపర్కం లేకపూర్వం) చదివిన గోపన్న, రామదాసై "మిమ్ము నిర్మించిన మేటిదేవుడు" అనేపద్యం చదువుతాడు, ఆతరవాత "సీత భరాజాత" అనేపద్యం చదువుతాడు, ఆ తరవాత జైలులో— ఏం ప్రసాదో రాఘవాచార్యులుగారు స్పష్టంగా చూపారు. ఆచార్యులుగారు ధరించదగ్గ పాత్ర కాదది. కాని ధరించారు. ధరించినవారు శైలూషీనులో అంతగల్లంతు చెయ్యవలసిన అవసరం లేదనుకుంటాను. సామాన్యమానవులు మరణదండన విధింపబడి అట్లా చెయ్యటంలేదు. రామదాసువంటి భక్తులు కాకపోయినా అజాతికి చెందినవారు భగవత్ప్రసాదం కోసం ఎంతో ప్రశాంతంగా ఎదురుచూస్తున్నారు. తాత్కాలికంగానే కానివ్వండి, ఉన్నట్లుండి ప్రవర్తించకుండా. నాటకంలో అట్లా రాఘారే ఆవేశ సమాధానం కాదు. ఆచార్యులుగారు కొన్నికొన్ని రంగాలు సృష్టించగలరు తమ అవసరం కొద్దీ. సహజమేమిటంటే ఆచార్యులుగారు వినోదాలను గడ్డిపరకలకింద కట్టేశారు. (అవి అట్లాగే తేలిపోయినై. చూపండి చిత్రం!) వారికి అసామాన్యమైన భావప్రకటనా శక్తి ఉంది. ప్రేక్షకులకు "ఇది కృత్రిమంగా ఉందిరా" అనిపించకుండా వారు చాలాదూరం వెళ్లగలరు. వారి శక్తికి మంచి అవకాశం ఇచ్చే శైలూషీను కలనాటకం కనబడ్డది. ఆడేశారు. అంతే!

మార్లిన్ డీట్రిక్ అనే ఆవిడ నటించిన "డిజానర్డ్" అనే ఫిలిం చూశాను. అందులో ఆవిడ ధరించిన పాత్ర ఒక వేగుల్ది. తనవృత్తిలో ఏదో కార్యం చేస్తుంది. ఉరిశిక్ష విధిస్తారు. మర్నాడు ఉరి తియ్యబోతారు. నీకేం కావాలని అడుగుతారు. ఒక పియానో అడుగుతుంది. ఆ రాత్రంతా ఆవాద్యం మహోద్రేకంగా వాయించేస్తుంది. బహుశా ఆవాయింపుద్వారా ఆమనిషి మనస్సేం చేస్తున్నది ప్రేక్షకులు గ్రహించవచ్చుననే భావం కూడా ఉంటుందేమో. మొహాన ఏ భావమూ లేదు. మరునటి ఉదయం కాల్చెయ్యటానికి బయటికి తీసుకొస్తారు. ఒక యువకుడు ఆవిడను ఒకచోట నిలబెడతాడు. ఎదురుగా తుపాకులు తీసుకుని సిపాయీలు నిల్చుంటారు. ఆయువకుడు జేబురుమాలు ఎత్తగానే కాల్చెయ్యాలి. వాడు అది కిందపడేసి కన్నీరుకారుస్తాడు. ఈ మనిషి వాడిదగ్గరికిపోయి కిందపడ్డ జేబురుమాలుతో వాడికళ్లు తుడిచి రుమాలు వాడిచేతికిస్తుంది. మొహాన ఏ భావమూ లేదు.

ఈ కథ మార్లిన్ డీట్రిక్ స్వతంత్రించి తీసుకున్నది కాదు. ఆ పాత్రయొక్క ప్రకృతిని ఆవిడ మార్పు చేసేటందుకు వీలులే(దు). అటువంటి పిచ్చివేషాలు చెయ్యనీకుండా డైరెక్టరూ సీనెరి(యో) రాసేవాళ్ళూ కావలసినంతమంది ఉంటారు. ఆ పాత్ర నామె పోషించగలదని ఇచ్చారు. ఆమె పోషించితీరాలి. మనవాళ్లు నాటకమాడితే ఆపాత్రయొక్క ప్రకృతి ననుసరించి నటించాడా నటుడు అని విచారిస్తాం. ఇక్కడ అది కాదు. నటుడి నటననుబట్టి పాత్రయొక్క ప్రకృతి ఊహించాలి. మన ముఖ్యమైననాటకాలన్నీ పాత్రధారులచేతా ఆడబడుతూండటం వల్ల ఆపాత్రలను గురించీ నాటకాలను గురించీ రకరకాలుగా భావించటం జరుగుతున్నది. మనదేశంలో కాపీరైట్లు లేవు; మంచినాటకాల లెక్కన్నించి వస్తువు? నటులకు డబ్బుందికాని నాటకాల్లో లేదు.

కొందరు నటులు స్టేజిమీద ప్రవర్తించటం చూస్తే కూచిపూడి భాగోతానికీ నాటకాలకూ తెరలూ టిక్కెట్లూ మాత్రమే తేడా అనుకుంటున్నట్లు తోస్తుంది. ఈ రెంటి పెక్కువ్యక్తులతోనూ నాటకాడికి కొంతసంబంధం ఉంది. కూచిపూడి భాగవతుడు తన రంగస్థలం మీద ఉన్నంతసేపూ ప్రేక్షకుడికే నటిస్తాడు. తను ధరించిన పాత్రయొక్క వ్యక్తిత్వాన్ని చూపేవాడిమీద ప్రామటానికి వెనకాడడు. నాటకాల్లో అట్లా వీలులేదు. స్థానం నరసింహారావుగారు ప్రేక్షకులకోసం ఆడవచ్చుగాక, చిత్రాంగి ప్రేక్షకులను గుర్తించనా? చిత్రాంగి తన ప్రకృత్యనుసారం సంచరిస్తున్నప్పుడు నరసింహారావుగారు చెయ్యవలసిందేమిటి? ప్రేక్షకుల నాగరికతను గౌరవించే నటుడు తనుధరించిన పాత్రను ప్రేక్షకుల కెంతదూరంలో ఉంచాలో ఎరిగి మసులుకుంటాడు. ఏ చాకలివాడో మంగలివాడో ఏకాంతంలో మనతో హద్దుమీరిన సంభాషణకు ఉపక్రమిస్తే ఎంతకోపం వస్తుందో స్టేజిమీద చాకలి మంగలి పాత్రలు ప్రేక్షకులతో అట్టి ప్రసంగం చేస్తే అంత కోపమూ వస్తుంది. మనస్టేజిమీద నీచపాత్రలిటువంటిపనులు చెయ్యటం తగ్గినా నశించలేదు.

మరికొందరు నటులు కేవలం ప్రేక్షకులతో సంభాషణ చెయ్యకపోయినప్పటికీ తమ పాత్రలను ప్రేక్షకుల అభిరుచులకు విరుద్ధంగా ప్రవర్తింపనిస్తారు. రామసింహుడు ఎంత దేశభక్తి కలవాడయి(నా) చూసేవాళ్లకు అభ్యంతరం ఉండదు. సిగ్గుబిడియాలు లేకుండా దేశభక్తి ప్రేక్షకుల ఎదట పరిచి పెట్టితే అభ్యంతరం ఉండటానికి కారణం ఉంది. చూసేవాడి నాగరికతను గౌరవించినట్టే అతడి తెలివితేటలనుకూడా గౌరవించాలి. కథ చెప్పేటప్పుడు వినేవాణ్ణి పిల్లవాడికన్న అన్యాయంగా చూసి చెప్పటానికి వీలయినదంతా చెబుతూ కూర్చుంటే ఎంత "అమదం"గా ఉంటుందో నటుడు తన నటన చూచేవాడికి కొంత కొంత సూచించి వదిలిపెట్టకపోతే అంత కింద పరిణమిస్తుంది నాటకప్రదర్శనం. అది కూచిపూడి భాగవతులు లెక్కచెయ్యరు. నటుడు లెక్కచెయ్యక వీలులేదు.

ఇటువంటివి స్వల్పవిషయాలే కాని ఎవరో ఒకరు గమనించేవరకూ వాటిని గమనించని కొరత ఉండి తీరుతుంది.

హిందీవల్ల తెనుక్కి జరుగుతూ వున్న అపకారం

హిందీ వేరు, వుర్దూ వేరు" అంటే హిందీప్రచారకులూ హిందీ ...లూ వులిక్కిపడతారు. జెయిల్లో వున్నంతకాలమూ ప్రయత్న పూర్వకంగా హిందీ నేర్చుకునీ కూడా గాంధిగారున్నూ రెండూ ...టే అంటున్నారు; కాని దీల్లో లౌక్యం తప్ప మరేమీ లేదు. ...రేమన్నా హిందీ వేరు, వుర్దూ వేరు. దీని కింక తిరుగుదల ...ు.

నిజానికి రెండూ వేరయితే మాకేమీ పోయేది లేదు. ఒకటయితే ...యేదిన్నీ లేదు; కాని హిందూదేశానికి సామాన్యభాష యేదీ ...నే ప్రశ్నమీద పెద్ద తగువు లేగివుంది.

మాహమ్మదీయులు, మనదేశానికి సామాన్యభాషగా వుర్దూని ...ప్పతాము, హిందీని వొప్పుకో మని వివాదకి అంకురార్పణ ...చేవున్నారు. ప్రస్తుతం వారింతకంటే యీవిషయంలో యెక్కువ ...ట్టాపెరు. సామాన్యభాషయొక్క అవసరం వచ్చినప్పుడు వారు ...కప్పట్టు పడతారు. ఈలోపుగా, వారు, జిన్నాగారి ౧౪ ...త్రా లను నెగ్గించుకోడంలోనే తమ శక్తిని కేంద్రీకరించుకుని ...న్నారు.

రాజ్యాంగరథాన్ని మన యిష్టంవచ్చినట్టు నడుపుకో డానికి తగిన ...కారం మనకి లభించేదాకా మనం దేన్నీ సామాన్యభాషగా ...చారంలో పెట్టలేము. అయితే; హిందీకి వుర్దూ పోటీ వొక ...పు వుూపీదే గాని పైపైని తేలిపోయేది కాదు. ఈసంగతి ...హిందూస్థానీలకీ, గాంధిగారికీ, కలేల్కరు ప్రభృతులకూ బాగా ...ెలుసు. ఉర్దూబాహుళ్యం లేని దక్షిణదేశంలో, యీలోపుగా, ...ంగ్రెస్సు సాయంతో హిందీని గృహభాషగా తయారు చేసేస్తే ...మయం వచ్చినప్పుడు నాలుగుకోట్ల పైచిలుకు వున్న మనం కూడా ...తృభాష అనే అభిమానంతో హిందీపక్షంగా వుర్దూ నెదిరి ... ఈపన్ని వేశంకోసమే హిందూస్థానీలూ, గాంధిగారూ, ...బవరులూ, ఇక్కడ యింత తొందరగా హిందీప్రచారం సాగి ...న్నారు.

కాని, "హిందీ వేరు, వుర్దూ వేరు" అనే వివాద యిక్కడా ...డా కాదు, చివరికి, లండనుదాకా పాకింది.

...ని చాలించుకుంటూ వున్న—కొత్తగా పనిలో ప్రవేశిస్తూ ... నేపాళరాజ్యపు మంత్రులను గౌరవించడానికి, డాక్టరు కతి ...గారి అధ్యక్షత కింద, లండను నందలి హిందూస్థాని స్పీకింగు ...నియనువారొక విందు యేర్పాటు చేశారు. ఆసందర్భంలో ... తేజబహద్దరు సప్రూగారు ఈ వివాద సంగతే యెత్తుకున్నారు.

ఈ వార్త రూటరు ఇలా అందిస్తున్నాడు.

"భారతదేశమునందు రాష్ట్రభాష హిందీగా వుండవలెనా, ఉర్దూగా నుండవలెనా యను నిరర్థకవివాదమునకు సంతాపము తెలుపుచు, ఉర్దూవాఙ్మయాభివృద్ధికి హిందువులు గావించిన కృషిని సప్రూగారు వివరించిరి"

కొంచెం ఆలోచించగలవారు, ఇక్కడ, సప్రూగారు, వుర్దూ వేపుకి మొగ్గివుండడం గ్రహించే వుంటారు. ఒక సంవత్సరం కిందట సప్రూగారు అలహాబాదులో యీ విషయంమీదనే ప్రసంగిస్తూ, తాము, రాష్ట్రభాషగా వుర్దూని తప్ప హిందీని ఎంతమాత్రమూ వొప్పుకో మని కంఠోక్తిగా సెలవిచ్చారు.

లండనుసభలో విందు ఏర్పాటు చేసిన—

"హిందూస్థాని స్పీకింగు యూనియన్ అధ్యక్షుడగు సర్. అబ్దుల్ కాదరుగారు ముచ్చటించుచు హిందీవుర్దూ వివాదమును లేకుండజేయుటకే తమ యూనియన్ "హిందూస్థానీ స్పీకింగుయూనియ"నని పిలువబడుచుండె నని చెప్పెను"

ఆంధ్రపత్రిక (౧౪-౬-౩౫)

ఇక్కడ హిందీప్రచారం చేస్తూ వున్న హిందూస్థానీలూ, దక్షిణదేశీయులూ కూడా పూర్తిగా స్వార్థపరులు. హిందీ, వుర్దూ వొకటే అనీ, వేరయినా వుర్దూ సామాన్యభాష కాలే దనీ కానివ్వ మనీ వారు చెబితే యెవరూ నమ్మరన్ను. ముందేది యెలా జరుగుతుందో యెవరూ చెప్పలేము. మాహమ్మదీయులు పట్టుపట్టకే పోవాలి; గాని పడితే మాత్రం హిందువులు ఏవిషయమూ వారికి వ్యతిరేకంగా తీర్మానించి నడిపించలేరు. కోరరాని పద్నాలుగు షరతులు పెట్టిన జిన్నాగారి సెలవు లేకుండా అసెంబ్లీలో అక్షర మేనా వుచ్చరించ లేకపోయిన కాంగ్రెస్సువారు మాత్రం అప్పు డేంచెయ్యగలరూ?

సమయం వచ్చినప్పుడు సామాన్యభాషగా యేది నిర్ధారణఅయితే దాన్నే మనం స్వీకరిద్దాము. చివరికి వుర్దూ ఏర్పాటయితే మాత్రం యిప్పుడు రివటలు వేస్తూవున్న హిందీ అప్పుడు వుప్పుగల్లుకి కూడా మారదు అప్పుడు హిందీభాషే నిర్ధారణ అవుతుందా, సంతోషమే. హిందీ మూడు మాసాల్లో వస్తుం దని హిందీప్రచారకులే చెబుతున్నారు.

సంపాదకుడు

రెవ్యూ నిమిత్తం పుస్తకాలు పంపేవారు ఈసంగతి గుర్తించకోరుతాము.

రెండు ప్రతులు వచ్చిన పుస్తకమే రెవ్యూ చెయ్యబడుతుంది. ఇతర్ల చేతకూడా రెవ్యూ చేయిస్తాము. ...టి సందర్భంలోనూ పునర్విమర్శలు ప్రకటించము. ఇందుకు అంగీకరించలేనివారు పుస్తకాలు పంపవద్దు.

సంపాదకుడు

రాజా రామరాయలు

(క్రీ. శ. ౧౭౪౬—౧౭౬౧)

మారేమండ రామారావుగారు. ఎం. ఏ. బి. ఈడీ

(మామిత్రులు రామారావు పంతులుగారు తమను గుంటూరు హిందూకాలేజీలో లభించిన అధ్యాపకత్వం సందర్భంలో ప్రయాణపు తొందరలు తటస్థించడంవల్ల యీలేఖ క్లుప్తంగా పంపించారు. మరొకప్పు డిది వివరంగా (గ్రంథరూపంగా) ప్రకటిస్తాము. సంపాదకుడు)

ఈ రాజశేఖరుడు గద్వాల చినసోమభూపాలునికి బినతండ్రి. గద్వాల వారి ప్రాబల్యమును జూచి సహింపజాలక కర్నూలు నవాబు గారికి కర్నూలు సీమలోగల నాడగౌడగి హుక్కులను రద్దుచేసి యంతటితో దృప్తినొందక గద్వాలరాజ్యములోని బోరవెల్లి దుర్గమును ముట్టడించెను. రాజారామరాయుడు బోరవెల్లిని యుక్తిచే స్వాధీనము జేసికొని నవాబు కుట్రకు ప్రతిక్రియగ కర్నూలుదుర్గమునే ముట్టడింప నుంకించెను.

ఇంతలో నైజామునకు సామంతుడగు ఆర్కాటునవాబు మరణించెను. పిమ్మట నతనిపుత్రుడగు మహమ్మదాలీయును, మహమ్మదగు చందాసాహేబును సింహాసనమునకై తగవులాడజొచ్చిరి. ఈసందర్భమున నైజాము తనసామంతుల నందరను సమకూర్చి కర్ణాటకమునకు బంపెను. ఈసామంతులలో కర్నూలునవాబును, గద్వాలరామరాయలునుగూడ నుండిరి. ఆర్కాటు యుద్ధమునుండి నైజాము సేనలు మరలుచుండగా నైజాముసేనానాయకునికిని కర్నూలునవాబునకును కలహముద్భవించి వారొండొరులను జంపుకొనిరి. చేయునదిలేక రామరాయలు గద్వాలకు మరలెను.

ఈవార్తవిని నైజాము కర్నూలుదుర్గమునకు మరియొకపాలకుని నియమించెను. రామరాయలును బూర్వమువలెనే కర్నూలుసీమ నాడగౌడు మున్నగు నధికారములను సాగింపుచుండెను. ఇంతలో పూర్వపుకర్నూలు నవాబు తమ్ముడగు రణమస్తుఖాను కర్నూలుపై దండెత్తివచ్చెను. ఈక్లిష్టపరిస్థితులను గనిమంచి రామరాయలు లాభమును వశపరచుకొనెను. కొంతకాలమునకు బిమ్మట రామరాయలు వశమున నున్నంతకాలము నాదుర్గమును జయించు టసాధ్యమని గ్రహించి రణమస్తుఖాను రాయలతో సంధిచేసికొన నిశ్చయించెను. ఇంతలో నైజాము కర్నూలుయెడ నుపేక్షవహించెను. ఒకవంక రాయలు గద్వాలలో లేకుండుటచే నచటి రాజకార్యములకు భంగములుగలుగజొచ్చెను. ఈకారణములవలన రామరాయలు పూర్వమువలెనే గద్వాలవారికి కర్నూలు మున్నగు సీమలలో నాడగౌడగి మున్నగుహక్కులను సాగనిచ్చినచో దుర్గమును స్వాధీనముజేసెదనని ఖాను రాయభారులకు జవాబిచ్చెను. రణమస్తుఖా నిందుల కంగీకరించెను. అప్పుడు కర్నూలుదుర్గమును దప్పగించి రాయలు తనరాజధానికి మరలెను.

రాజారామరాయుని కాలమున గద్వాలరాజ్య మనేకవిధముల వేరుగాంచెను. క్రీ. శ. ౧౭౬౧ లో తన యన్నకుమారుడగు చినసోమభూపతికి సురక్షితముగా గద్వాలరాజ్యమును వశముచేసి రామరాయలు కీర్తిశేషుడయ్యెను.

వ్యాఖ్యానములు

జయపురాధీశుని ఆవేదన

"ఆంధ్రదేశంలో సాహిత్యం లేదు. నన్నయభట్టు దగ్గరనుండి ఇప్పటి వరకు తెలుగులో సాహిత్యము పుట్టలేదు. మరి వేయి సంవత్సరాలదాక తెనుగులో సాహిత్యం పుట్టు నవకాశం కనిపించడం లేదు. తెనుగులో నొకడు భారతం వ్రాస్తే అంతా భారతమే వ్రాస్తారు. రామాయణము వ్రాస్తే అంతా రామాయణమే వ్రాస్తారు. ఆంధ్రదేశంలో సాహిత్యం లేదని ధైర్యంగా చెబుతున్నాను. ఉన్న దని ఎవరూ నాయెదుట చెప్పలేరు"

విశాఖపట్నంలో, ఆంధ్రభారతీతీర్థవారి కోత్సవసభకు అధ్యక్షత వహించి, కార్యక్రమం ముగిసిన తరవాత శ్రీజయపురం మహారాజాలుంగారు సెల విచ్చిన మాట లివి.

ఈమాటల్లో వున్నంత చేదు ప్రపంచకంలో యెక్కడా, ఏ వస్తువులోనూ వుండదు. ఇంతకంటే తెనుగువాడి నెత్తిమీద పిడుగు పడితే నయం.

కాని వెనక్కి తిరిగి చూస్తే మాత్రం యిది అక్షరాలా నిజం. ఇందులో అతిశయోక్తి యేమీ లేదు.

మహారాజాలుంగారు సెలవిచ్చినట్టు మన పూర్వులు ఒక్కొక్క గ్రంథం యెందరెందరో తెనిగించారు. ఒకర్ని చూచి రనుకరిస్తూ యెందరెందరో ప్రబంధాలు రాశారు.

ఎన్ని విధాల వెదకినా పురాణాలు—ప్రబంధాలు—వేదాంత గ్రంథాలు—మరేమీ కనపడవు.

తన రామాయణం యిరవయ్యో శతాబ్దంలో కూడా యింతమంది తెనిగిస్తా రని వాల్మీకి వూహించివుండడు. తన భారతానికి ఇ

...లో రెండు అనువాదా లుంటాయని వ్యాసుడు కూడా అనుకుని ...ండడు.

ఇంతింత పెద్దగ్రంథాలకే యిన్నిన్ని ప్రతులు తీస్తూ వున్న ...నగుకవులు చిన్నిచిన్ని గ్రంథాల కెన్నెన్ని ప్రతులు తయారు చేస్తారో ఆగ్రంథకర్తల కేం తెలిసివుంటుంది?

ఇంతా చేస్తే—ఇప్పుడు, సొంతంగా చదివి జ్ఞానం సంపాదించు ...వా అని ప్రయత్నించే తెనుగువాడికి పనికివచ్చే గ్రంథం యేవిష యంలోనూ తెనుగులో లేదు.

"ఎంచేతా?" అని ఆలోచిస్తే, మొన్నటిదాకా అందరూ సంస్కృతా న్నాశ్రయించారు. నిన్నటిదాకా కొందరు ఇంగ్లీషుని ఆశ్రయించారు. ఇవాళ కొందరు తెనుగుకంటే అథమస్థితిలో వున్న హిందీవెంట పడుతున్నారు.

మొత్తాని కప్పుడూ యిప్పుడూ కూడా తెనుగుభాషకు పుష్టి కలి ...ంచా అని చూచినవారు లేరు.

ఎవరిదాకానో యెందుకూ? ఈమహారాజాలుంగారు మాత్రం ...ం చేశారూ?

మాడుగుల రాజాగా మాత్రమే వుండినప్పుడూ వీరు తెనుగులో ...ంథాలు రాశారు. కవులకు సాయం చేశారు. మహారాజ్యాధిపత్యం వచ్చిన యిప్పుడూ రాస్తున్నారు. కవులను పోషిస్తున్నారు; కాని ...మహారాజాలుంగారి ద్వారా కూడా సాహిత్యంలో చేరతగ్గ ...ంథాలు పుట్టలేదు. ఇప్పుడున్నూ పుట్టడం లేదు.

మహారాజాలుంగారు ఎందరో ఆంధ్రీకరించిన మేఘసందేశమే ...్లి వొకరు తెనిగించగా దాన్ని కృతిపొందారు. బయటికి వచ్చా ...ప్పటికే రవ్వపాలయిన కవిసార్వభౌముని గ్రంథం వొకటి కృతి ...ందారు. ఇంకా అనేకగ్రంథాలు స్వీకరించారు. స్వీకరిస్తు ...న్నారు. చివరికి గాలి కెగిరిపోయే (ఆశుకవిత్వానికి పెయ్యన్నూట ...హార్లిచ్చారు. విచక్షణ చూపకుండా— సాహిత్యంలో చేరు ...దా చేరదా అని ఆలోచించికూడా అనేకగ్రంథాలను బయటికి ...ుస్తున్నారు.

"ఆశ్రయించినవారిని నోటితో లేదని పొమ్మనరు" మహారాజా ...గారికి వచ్చిన—వస్తూవున్న ప్రతిష్ఠ ఇంతే.

...ఆవేదన—చివరికి ఈసృష్టైనా లేని మహామహావారి విష ...లో మాకేమీ ఆశల్లేవు. కొందరి విషయంలో మొదట మొదట ...చేకొంచెం ఆశ కలిగింది; గాని చివరికి వృత్తి దయిపోయింది.

నేటికి, మహారాజాలుంగారికి, చరిత్రలో సువర్ణాక్షరాలతో ...తిం కొదగిన ఆవేదన కలిగింది. ఆకలగడంలోనూ సాధించ —కార్యరూపం పొందించతగ్గ పరిస్థితుల్లో కలిగింది.

...ది చాలా మంచిన్ని వేళం.

...హారాజాలుంగారు ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయానికి లక్షరూపాయల ...ం యిచ్చారు. ఈవిషయంలో అంతకాదు—పాతికవేలు ...ాలుగోవంతు—ఏదేశా వస్తువుకొంటే వర్తకు లిచ్చే సర్వ సామాన్యపు కమిషన్ రేటు ప్రత్యేకిస్తే మహారాజాలుంగారిపేరితో వేయిసంవత్సరాలదాకా యెందుకూ, పదేళ్లలో తెనుగులో ఎంతో సాహిత్యం వృద్ధిపొందుతుంది.

వార్ధకంలో, వొక గొప్ప సంస్థానానికి అధిపత్యం సంక్రమించి నట్టే, మహారాజాలుంగారికి, తెనుగులో గొప్ప సాహిత్యం తయారు చేయించిన మహానుభావు" లనే యశస్సుకూడా సంక్రమించాలని మేము ఆశిస్తున్నాము.

ఇంకా దారి కనపడలేదు

మద్రాసులో, యీనెల మొదటి తేదీని, సర్. ఏ. పి. పాత్రోగారు మాహామ్మదీయ యువజనసమాజంలో వొక మహోపన్యాసం చేశారు.

ఆసందర్భంలో, వారు, కాంగ్రెస్సువారి తంత్రాలను చాలా చక్కగా ఖండించారు. అది సరే. జస్టిసుమంత్రాంగంలో వున్న లోపాలను కూడా వివరంగా చూపిస్తూ, వారు, చాలా తీవ్రంగా నిరసించారు.

బొబ్బిలిమంత్రాంగం ప్రారంభమైన అదిలో మంచి చిన్నెలు చాలా కనపడ్డాయి. మళ్ళీ పానుగంటి ప్రభువు మంత్రిపదవి అధి ష్ఠించారా అనిపించింది; కాని రోజులు గడచిన కొద్దీ ఆ ఆశలు పూర్వపక్షం అయిపోయాయి.

మంత్రాంగంలో తమకి స్థానం లేకపోవడంవల్లనే పాత్రోగా రిలా దండెత్తుతున్నారా అనే సందేహం దేశీయుల్లో కలక్కపో లేదు; కాని యేకారణంవల్ల నేనా సరే, పక్షంలో ప్రముఖులైన వా రిలా చెప్పడం బాగా యోచించతగ్గ విషయం.

జస్టిస్సుమంత్రాంగం దేశానికి అపకారం చేసిందని కాంగ్రెస్సు వారి ఆరోపణ. అయితే, దీనికి సత్యంకంటే ప్రతిస్పర్థ యెక్కువ కారణం. మాంటుఫర్డుసంస్కరణా లేవిధంగానూ తిరస్కరించబడ లేదు. కాంగ్రెస్సువారు దూరంగా వెళ్లిపోగా జస్టిస్సువారు చేత నైనంతవరకూ వాటిని దేశాభ్యుదయంకోసమే అమలుజరిపారు. ఈ విషయం, పానుగంటి ప్రభువుకు, తనువు చాలించాక—యీరోజు దాకా కాంగ్రెస్సువారు ప్రశంసిస్తూవుండడం వల్ల దేశానికి తెలిసే వుంది; కాని బొబ్బిలిమంత్రాంగం అలాంటిది కాలేకపోయింది. ఇటీవల కటస్థించిన సన్నివేశాలను బట్టి చూడగా బొబ్బిలిమంత్రాం గం పక్షప్రకట్టుబాట్లనూ, బలాన్నీ కుంగదీసింది. కాంగ్రెస్సుకి కూడా సందు కలిగించింది.

దేశీయులకు వైముఖ్యం కలిగించే పని వొకట్టూ, తాలూకా బోర్డులను రద్దుచెయ్యడం జిల్లాబోర్డులను విభజించడం, ప్రతీమున్సి పాలిటీకి కమిషనరుని నియమించడం, ఇనాములబిల్లు, మఠాలబిల్లు, గ్రామపంచాయితీల విషయం, ప్రాథమికవిద్యాశాసనం—ఇలాంటి వెన్నో ప్రజలను—బ్రాహ్మణేతర్లను కూడా రెచ్చగొట్టాయి.

దీనిమీద కాంగ్రెస్సువారు ప్రచారానికి కూడా దొంకపుచ్చు కున్నారు.

మంచిపనులనే వొక్కొక్కటిగా ప్రారంభించడంవల్ల అమాంతంగా కూలిపోయినప్పుడు, యిలాంటి పోరబాట్లను డజన్లకొద్దీ చేసిన జస్టిసుమంత్రాంగం దేశీయులకు వెగటు కావడం ఆశ్చర్యం కాదు.

ఇంతకీ:

కాంగ్రెస్సువారు శాసనసభలను బహిష్కరించినప్పుడు శాసనసభలో అధికారపదవులను ఆక్రమించ కలగడం కేరూ, వారు కూడా—చివరికి మంత్రాంగం స్వీకరించడానికిన్ని సిద్ధపడ్డప్పుడు తమ ప్రాబల్యాన్ని శాసనసభలో నిలుపుకోగలగడం వేరూనూ.

జస్టిస్సుమంత్రులకు ఈ విషయం తట్టినట్టు లేదు.

గోషా అటు కూడా సౌకర్యమే

పెద్దాపురంలో జరిగిన క్షత్రియయువజనసభలో "క్షత్రియ స్త్రీలకు గోషా అట్టేపెట్టడమా, తీసివెయ్యడమా?" అని వొక ప్రశ్న వచ్చింది. దీనిమీద తీవ్రమైన చర్చ జరిగింది. యువకులు రెండు పాయ లయిపోయారు. వోటింగు సమయంలో రెండు తెగలవారూ చాలా నిక్కచ్చిగా ప్రవర్తించారు.

చివరికి "గోషా వుండితీరాలి" అనే వారు గెలిచారు.

సాంఘిక విషయాల్లో తీర్మానాలూ, వాదాలూ, వోటింగూ విప్లవాలు. వాటివల్ల పట్టుదల కూడా పెరిగిపోతుంది.

కాని వొక స్త్రీకి గోషా విధించడం అంటే ఆమెని అనుమానించడం తప్ప మరొకటి కాదు.

అప్పుడే వా అనుమానమే మిగుల్తుంది; కాని, స్త్రీ, స్వచ్ఛందవృత్తి కలదయితే గోషా ఆమెని ఏమీ చెయ్యలేదు.

గోషా లేని స్త్రీలలో గోషాలేకపోవడంవల్లనే శీలభంగానికి పాల్పడేవారు లేరు.

దుశ్శీలవర్తన కల స్త్రీకి గోషా కూడా వొక సౌకర్యమే.

దీనికి లోకంలో అనేక నిదర్శనాలు కనపడుతూనే వున్నాయి. కోర్టులలో కూడా బలమైన రికార్డుంది.

పైగా—గోషా లేకపోతే స్త్రీ చెడిపోతుం దని అనుమానించే మనిషి, గోషాలేని స్త్రీలనుగురించి సదుద్దేశాలు కలవాడై వుండలేడు.

నిజంగా, పురుషుని మనోదౌర్బల్యానికి స్త్రీకి గోషా విధించడంకంటే పెద్ద నిదర్శనం మరి లేదు.

ఈయిరవయ్యో శతాబ్దంలో కూడా క్షత్రియయువకులు కొందరు స్త్రీల గోషాను సమర్థించడం కులానికి అభ్యుదయసూచన కాదు.

జాతీయనిర్మాణంలో—జాతీయాభ్యుదయంలో—జాతీయసుస్థితిలో యువతుల స్థానమూ, ప్రాబల్యమూ గుర్తించలేని యువకులు చలనచిత్రాలకంటే యెక్కువవారు కారు.

కంట్రాక్టునాటకాల పీడ వదలాలంటే

రాజమండ్రీలో నాటకం కంట్రాక్టర్లకు శిక్షలు పడ్డాయి.

అయితే: "దీనికి ఫలితం యేమిటి" అంటే "యేమీ లేదు, వుండదు" అని చెప్పాలి. ఎందేతంటే? ౧. ఈశిక్షలు కంట్రాక్టర్లని లేలకుండా ముంచేసెయ్యగలవి కావు. ౨. శిక్షలకు సిగ్గుపడేవారయితే, ఈకంట్రాక్టర్లు కళని చంపడానికే సాహసించలేకపోయి వుందురు. ౩. ఒక్కొక్క నాటకప్రదర్శనంలో వచ్చే లాభంలో ఈజరిమానాలు ఎన్నో వంతూ కావు.

కొంచెం ఆలోచించి చూస్తే, ఈకంట్రాక్టునాటకాల దౌర్భాగ్యం న్యాయస్థానాల మెట్టెక్కాయలవల్ల మాత్రమే శాంతించేది కాదు. ఇదే కాదు, ఏదీ కూడా సంఘంలో సరిఅయిన కట్టుబాటు చేలామణీ అయ్యేదాకా బాగుపడదు. ముఖ్యంగా దీనికి మొట్టమొదట ప్రజలకు సంగీతపుపిచ్చి వదలిపోయి దానిస్థానే రసపిపాస కలగాలి. నటులకు నాటకం అంటే యేమిటో బోధపడి, పెద్దమనిషితరహా అలవడాలి. కవులు కూడా నాటకం యెందుకు రాయాలో, దాని పదవి యెలాంటిదో తెలుసుకుని మరీ రాయాలి. అన్నిటికంటే ప్రధానం, పత్రికలు, తమ బాధ్యత—జర్నలిజం యొక్క వుద్దేశమూ, ప్రయోజనమూ గుర్తించి ప్రవర్తించాలి.

ఇన్ని సరిగా అమరేక, అప్పుడు, అధికార్లు కూడా నాటకప్రదర్శనాలమీద వొక కన్ను వేసి వుంచాలి.

ఇంతకీ: ప్రజల్లో ఏఅంతస్థువారిలోనూ కూడా సరిఅయిన సారస్వతప్రీతి కనపడ్డం లేదు.

దేశంలో కళాకుశలు లున్నారు; కాని వారిని అర్థం చేసుకుని ఉపయోగించుకోగల రసికులు లేరు.

కాగా, విద్వత్తు కల నటులు శాస్త్రీయమైన నాటకం ప్రదర్శిస్తే వేడిమూక రాదు. ఇక పండితులా? వారికే కాంప్లిమెంటు టిక్కెట్లు వెళ్లాలి.

ఇలాంటి కొద్దిపాటి సత్కారాలకు లొంగిపోయే పండితులకళలో వుండే ఆనందం యేం కనిపెట్టగలరూ? ఏం అనుభవించగలరూ?

ఏతావతా: నాటకకళోద్ధరణంకోసం పని చేస్తూవున్న నాటకకళాపరిషత్తువారే కర్తకర్మక్రియలు లేని నాటకాలతో కాలం గడిపేటప్పుడు ఇక దేశంలో ఇంతట్లో నాటకకళకి అవలంబం యేం వస్తుందీ?

కాని, యీ అంతస్థులోనే, కంట్రాక్టర్ల జులుం సాగకుండా చెయ్యా లంటే, నోటీసుల్లో చూపించబడ్డ నటులు వొకానొక అధికారికి కనపడి పూచీకత్తులు ఇచ్చేదాకా టిక్కెట్లు అమ్మకూడదని కట్టడిచేస్తే అల్లరికి అవకాశాలుండవు. కాని యింత కార్యక్రమం యెవరు నెత్తిని పెట్టుకుంటారూ?

వ్యాఖ్యానములు

భావం ప్రదర్శించ మనే కాదూ ?

“అడిగినవారి కల్లా అర్థము చెప్పుట కవియొక్క పని కాదు. యే యొక్కని కైనను చెప్పనే చెప్పడు. పూర్వకవు లందఱు వ్యాఖ్యానము లిచ్చిరేమి యున్నారా ?........కాని భావకవిత్వ మని చెప్పి యెగతాళి చేసి తిట్టకండి. అది రుచించకపోయినా, అర్థము కాకపోయినా యిది యీనాటివాళ్ల వెఱ్ఱి యన్నట్లు త్రోసివేయండి కాని నిందించకండి. ఆకవికి అడ్డు రాకండి. ఆకవి తన యిష్టమువచ్చినట్లు భావాలను ప్రదర్శించుకొనుటకు స్వాతంత్ర్య మివ్వండి”

—దేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రిగారు

భావకవుల కిప్పు డిది వొక ఫేష నయిపోయింది.

ఎవ రడిగినా, యెక్కడ అడిగినా, యేసందర్భంలో అడిగినా, యెందుకోసం అడిగినా వొకటే ధోరణి. పైగా “తన పద్యాలకు కట్టు అర్థం చెప్పాడా ? టూగూరు చెప్పాడా ? చదివి బోధపరుచుకోలేనివాడికి చెబితే మాత్రం యేం తెలుస్తుంది ?” అని యెదురువాదు.

భావకవుల సమయాలు వేరు కావచ్చు. రచనాపద్ధతి కూడా కొత్తది కావచ్చు. భావాలు కూడా వరికొత్తవే కావచ్చు. ప్రాచీన సాంప్రదాయానుయాయులు యీనవీనతను గ్రహించలేకపోవచ్చు; కాని తెలవనిచోట అడిగి తెలుసుకోవడం సిగ్గుమాలిన పని కాదు. కవులను అమర్యాద చెయ్యడం కూడా కాదు.

కవి శరీరం పాంచభౌతికమే. అంచేత క్షణభంగురమే ; కాని అతని జీవితం ధృవతార లాగ శాశ్వతం.

కవి మనిషే; కాని అతనిలో వుండేది దైవికాంశ.

కవి వొక్క చూపు చూశాడా, అక్కడ తటుక్కు మని మెరుపు మెరసినట్టుంటుంది.

కవి వొక్క పని చేశాడా, అందులో స్వేచ్ఛా, స్వాతంత్ర్యమూ చిప్పిలుతూ వుంటాయి.

కవి వొక్క పలుకు పలికాడా, అమృతం వొలికినట్టూ, వీణ జిలిబిలిపాట పాడినట్టూ వుంటుంది.

రసాధిదేవత అక్కడ లాస్యమే చేస్తుంది.

కవి జీవితం వొక మహాకావ్యం. ఆకవితో సమకాలికత్వం రసికుడికి వరప్రసాదం.

కావ్యం చదువుతూ వున్నప్పుడు, కవి, అక్కడ వుండా లన్న నిర్బంధం లేదు; కాని వుంటే మాత్రం అస్థలం శతశాస్త్రాల ప్రసరించినట్టు శోభావంతమై వుంటుంది.

కవి తన పద్యాలు తానే చదవా లని పట్టుబందీ లేదు; కాని చదివితే మాత్రం మలయమారుతం వీచినట్టు హాయిగా వుంటుంది.

కవి తన రచనలకు తానే అర్థం చెప్పాలని నియామకం యేమీ లేదు. అయితే; చెబితే మాత్రం పోతనీళ్లతో పెరిగే లతకూనమీద అమృతం వర్షించిన ట్లుంటుంది.

కవి సజీవుడై వుండనప్పుడు అతనికవిత్వం బోధపరుచుకుని విప్పి చెప్పగల వ్యాఖ్యాత బయలుదేరేదాకా కనిపెట్టుకుని వుండవలసిందే; కాని ఆకవి బతికే—కొద్దిదూరంలో—అతిసమీపంలో నే వున్నప్పుడు వ్యాఖ్యాతకోసం కనిపెట్టుకునివుండడం యేం అందమూ ?

కాకపోయినా, కవి ఔన్నత్యాన్నీ, గాంభీర్యాన్నీ పూర్తిగా గ్రహించడం వ్యాఖ్యాత కెప్పుడూ అసంభవమే. ఇలాంటి సందర్భంలో రుచులు మారిపోయిన కాలాంతరంలో సరియైన వ్యాఖ్యానం బయలుదేరడం అసాధ్యం కాదూ ?

మొన్నటిదాకా సారస్వతాన్ని రాజులే పోషించారు. ప్రతీ రాజూ తన సంస్థానంలో కవికి అగ్రతాంబూలం యిస్తూనే వచ్చాడు.

ఆరాజు లందరూ ఆకవుల నందర్నీ గ్రంథాలు రచించమని మాత్రమే నియోగించలేదు. నిండుకొలువుల్లో పద్యాలు చదివి మాత్రమే వూరుకో మనలేదు.

ఆకాలంలో కవులకు పోటీ అతితీవ్రంగా వుండేది. పండితుల విమర్శనాలు కూడా తీవ్రంగానే—కటువుగానే వుండేవి.

తన రచనలు శ్రావ్యంగా చదివి, అర్థం చక్కగా విప్పిచెప్పి, ప్రతిపక్షుల పూర్వపక్షాలను దృఢంగా యెదిరించి, తన రచనలు సమర్థించుకో గల కవికే అప్పుడు రాజుల సత్కారాలూ, ప్రజల పూజలూనూ.

పోనీ, యీ భావకవులు తమ రచనలను పత్రికలలోనూ, గ్రంథరూపంగానూ ప్రకటించి వూరుకుంటూరా ? వీరందరూ పిలిచిన చోటల్లా—వేసిన ప్రతీసభలోనూ—అడగడం తరవాయిగా తమ పద్యాలు ‘ఘూ’ మ్మని చదువుతారు ; కాని అర్థం చెప్పమనేటప్పటికి పైసాయిలో మాట్లాడతారు. ఏం ?

హిందూమతంలో చోటు లేదు

మొన్నటి భూకంపంవల్ల క్వెట్టానగరమూ, తత్ప్రాంతమూ బగ్గం పాడయిపోయినప్పుడు చాలామంది హిందువులుకూడా నాశన మయిపోయారు.

కొన్ని కుటుంబాలలో పిల్లలు మాత్రమే మిగిలారు. మరికొన్ని కుటుంబాలలో తరుణవితంతువులు మాత్రమే నిలిచివున్నారు.

దొరతనంవారు, ఇతరమతాలవారితో పాటు వారిని కూడా రైళ్లలో తెచ్చి లాహోరులో విడిచిపెడుతున్నారు.

ఇలాంటి సమయంలో, మాహమ్మదీయులు, స్త్రీలూ పురుషులూ

కూడా వారిని అపహరించుకుని పోయి తమ మతంలో కలుపుకుంటున్నారని ప్రబలమైన వదంతి బయలుదేరింది.

అక్కడి హిందూపత్రికలు ఈవిషయం చాలా తీవ్రంగా వ్రాస్తున్నాయి.

అయితే: [illegible] అనే మాహమ్మదీయ ప్రముఖులు [illegible] ప్రకటిస్తున్నారు [illegible] ఖాతో సంచరిస్తూ, [illegible] స్వాగతం యిస్తూవున్న [illegible] ఇది [illegible] "[illegible] హిందూ స్త్రీలనూ, [illegible] అపహరించుకుని [illegible] మాహమ్మదీయులు [illegible]" అనిన్నీ అంటున్నారు [illegible] ఎంతమాత్రమూ [illegible] అంటున్నారు.

కానూ [illegible] కాకపోనూ [illegible].

[illegible]

[illegible] మాహమ్మదీయులలో [illegible] అనేకులూ, అనేకుల [illegible] హిందూ [illegible] పోనున్నారు.

[illegible] మాహమ్మదీయు లయిపోతారు.

[illegible] అనే మాహమ్మదీయు లయిపోతున్నారు.

[illegible] పెండ్లికి—[illegible]

ఏం!........[illegible]?

[illegible] కాలాల [illegible] ఇంతే కాని [illegible] మన్నలోంది. [illegible] యేకనాని [illegible] యిసు కయిపోతోంది.

[illegible] మాహమ్మదీయులు అట్లా [illegible] చేయాల్సిన [illegible] తమలో చేర్చుకుంటారు. హిందువులు [illegible] బయటికి గెంటేస్తారు.

[illegible]—

మాహమ్మదీయులు [illegible] ఇతర మతాలలో [illegible] చేర్చుకోవడానికి [illegible] యిస్తూ [illegible] కొలి [illegible] టారు.

హిందువులు [illegible] తమ వారు [illegible] మతా [illegible] పోయిపోయిం [illegible] టారు, వారికి [illegible] ఘోరాలు పెడతారు. వారి [illegible] మంటే జాట్టు పీక్కుంటూ ఏలుపులు బిగించుకుంటారు.

ఇంపేతే, రోజురోజూ, మాహమ్మదీయులు పెరిగిపోతున్నారు. హిందువులు తరిగిపోతున్నారు.

ఇప్పుడు, కొందరు క్రైస్తవాతిశేషున్ని మాహమ్మదీయులు తమలో చేర్చుకుంటూ వుండడం నిజమే అయితే అది హిందువుల కిం గ్యంతర అన్యమతప్రవేశమే అవుతుంది; కాని అసలు విషయంలో [illegible] యేమీ లేదు.

క్రైస్తవమిషనరీలనేకులు మన నిమ్నజాతివా[illegible] బహిరంగంగా తమలో కలుపుకుంటూ వుంటేనుం [illegible] న్నామా' [illegible]!......[illegible] పూర్తిగా వుంటే [illegible] మన [illegible] పరిణామమే [illegible]

[illegible] వ్రాసే [illegible] యెప్పటి [illegible] అనుకూలమో అవ[illegible]లో నైనా [illegible] లేకపోతే, వాటిని [illegible] అన్యమతప్రవేశానికి [illegible] నైనా వుండేపోవాలి. ఇంతే కాని హిందువులకు [illegible] లేదు. హిందూ [illegible] కావు [illegible] కావు [illegible] కావు [illegible] కావలసినది [illegible] కావు.

[illegible] అలయకోవ [illegible] ఇ [illegible] పోయింది.

మనం హిందువులం. నిజమే. ఏమీ [illegible] లేదు. కాని [illegible] దేశంలో [illegible] మనం [illegible] మన హిందుత్వానికి [illegible] మనతో బాటు మాహమ్మదీయులూ, క్రిస్టియనులూ, [illegible] మతస్థులూ మరికొందరూ కూడా యీ దేశంలోనే [illegible] వున్నారు. [illegible] యీ దేశ [illegible] హిందువులు [illegible] ప్రత్యేకత [illegible] మన [illegible] లేదు.

ఏ [illegible] మాహమ్మదీయులూ, క్రిస్టియనులూ, మొదలయినవారూ ప్రతిదినమూ మత ధర్మాలు వింటూ వుంటారు. మననం చేసుకుంటూ వుంటారు. బోధపరుచుకుంటూ వుంటారు. ఆచరణలో పెట్టుకుంటూ వుంటారు. వాటిని పూజిస్తూ వుంటారు. వాటిని [illegible] వుంటారు. వాటికి [illegible] అయితే [illegible] ప్రాణా [illegible] స్తారు.

ఎందుకా!

[illegible] ధర్మాలు వేరూ, [illegible] జీవితాలు వేరూ కావు. అవి వారి [illegible] లో మిళితం అయిపోయి, [illegible] అయిపోయి వున్నాయి.

మనలో యిలాంటి [illegible] లేదు. ఇది మనం పరమతాల వారిలో మాసి "ఓహో, ఇది యిలా వుంటుందా?" అని తెలుసుకోవలసిందే; కాని మనలో కనపడదు. లేనే లేదు కూడానూ.

ఒక్క మహమ్మదీయులను చూడండి. ప్రపంచకం అంతటా [illegible] నిండివున్నారు. పెక్క జాతులవారిలో వారొకరు; కాని [illegible] కందరికీ దేవుడు అల్లా ఒకడే. ఆ దేవుని గురించిన భావన [illegible]కటే. ఆ అల్లాను తెలిపిన ప్రవక్త మహమ్మదువారు ఒక్కరే.

ఇలాగ సంప్రదాయం ఒక్కటే కావడంవల్ల—భావనా చక్రం [illegible] యిరుసుమీదనే తిరుగుతూ వుండడంవల్ల—జీవనప్రవంతి ఏక [illegible]ముంగానే ప్రవహిస్తూ వుండడంవల్ల అనుకూలానికి శైథిల్యం లేదు, [illegible]ల్యం లేదు. పైగా యేనాడూ కానిదే వృద్ధిపొందుతోంది. [illegible] కాలోజే బలపడుతోంది.

[illegible]ష్టియనుల సంగతి కూడా యిలాగ వర్తమానదశలోనే వుంది. [illegible]స్త్రియనులూ— [illegible] కూడా అభివృద్ధిలోనే [illegible]న్నారు.

[illegible] హిందువుల కేసి!

హిందువుల దేవుడు—[illegible]. దేవుడొక్కడే అన్నమా [illegible] హిందువులలో వెలాసే లేదు. హిందువుల సంఖ్యకంటే [illegible] దేవుళ్ల సంఖ్య యెక్కువ. ఆ దేవుళ్లు మనుష్యులను లాగే [illegible] కోత్రాలు—వారిలో ఒక్కొక్క దేవుణ్ణాశ్రయించిన [illegible] ఒక్కొక్క ప్రవక్త. ఆ ఒక్కొక్క ప్రవక్తకి ఒక్కొక్క [illegible]. అతివ్యక్తి అంటజేసే ఒక్కటే దారి అయితే కొంత [illegible] కాని వారిలో [illegible]. మారిపోరానివారు. వినరాని [illegible]. నీవరికి చెప్పరానివారు—

[illegible]నుంచి ఒక [illegible] హిందూబాలుడు వచ్చి లాహోరులో [illegible]. [illegible] హిందువు [illegible] అంటే [illegible]? అతను స్పృశ్యుడా, అస్పృశ్యుడా? లేకపోతే [illegible]? శూద్రుడా? అదికాక: అలోని [illegible] లేదా? లా [illegible]లో పున [illegible] వున్నా? ఇన్ని అను[illegible]లతో సర్దిపోయే హిందువు ఆ బాలుణ్ణి సమూపించలేడు ఇవే [illegible] లేనేలేని యితరమతాలవారు [illegible]లో—తమసంఖ్య [illegible] కన్న సరే, చేతులు చాచి, యెత్తుకుని, ముద్దాడి, [illegible] తమ [illegible] అన్నం పెడతారు. తమలో చేస్తు[illegible]తారు.

ఆ బాలుడు అది మొదలు వారిలో సమంగా మానవసమాజా[illegible] ఒక్కడు అన్నీ అనుభవిస్తాడు. హిందువు అతన్ని [illegible] [illegible] వారిలో అతని సేవ యేమిటి?

[illegible] అన్నీ యిలాగ సాగిపోతూ వుండగా—మానవత్వం [illegible] పోతూ వుండగా హిందూ వయునవారు, తిన వారిని [illegible] కలుపుకుంటూ వుండగా మారని భాషలయేమ్ము [illegible] ఇంటే యింకేం [illegible]గలమా?

[illegible] [illegible] చెప్పలేను

[illegible] విశేఖరు అగు కే. ఎమ్. మున్షి గారు అన్నిరాష్ట్రము [illegible] సాహితీపరుల అన్యోన్యపరిచయమును పెంపొందించుటకును, వివిధదేశభాష లేయే విధమున అభివృద్ధిపొందుచున్నవియు సమా లోచించుటకును అఖిలభారత సాహిత్య పరిషత్తను ఒక వ్యవస్థను నెలకొల్పుటకు ప్రయత్నించుచున్నారు. ఈ యుద్దేశమును నెరవేర్పు టకు ముందు ఆయా రాష్ట్రములలోని నేటి కవుల పేర్లను సమకూర్చ వలసియున్నది...... .....''

ఇలా చెబుతూ (౧౫—౭—౩౮) కృష్ణాపత్రిక రెండుమూడు వారాలుగా తెనుగు రచయితల జాబితా ప్రకటిస్తోంది.

[illegible]మాటలు చూచాటప్పటికి మన తెనుగురచయితలకు ఎన్నో ఆశలు కలిగాయి. [illegible] సాహిత్య [illegible] వలుపు [illegible] లేకపోవడంవల్ల [illegible] ప్రకటన చూచి సేవ లేక [illegible] తున్నారు.

కృష్ణాపత్రిక మాటలనుబట్టికే మాత్రీ మున్షి గారి వృత్తాంతం నిష్క ల్మషం; కాని సహజం [illegible]. సకల హిందూదేశభాషల విష యాలలో, మున్షి గారు, [illegible] వారికి [illegible]. కొన్ని [illegible] బట్టి [illegible] కనపడు తున్నారు.

అన్ని ప్రశ్నలు యెందుకంటే? మున్షి గారి ప్రయత్నం తెనుగుకవు లను [illegible] చెయ్యడం.

అఖిలభారత సాహిత్య [illegible] హిందీసాహిత్య సమ్మేళ నానికి [illegible].

కృష్ణాపత్రిక మున్షి గారి లేఖను ప్రకటించకపోడానికి గల కా రణం యేమిటో [illegible] వుండిపోవచ్చు; కాని [illegible] లేఖ గోప్య [illegible] హిందూపత్రికలో పూర్తిగా ప్రకటించబడింది *

మున్షి గారు [illegible].

[illegible] మున్షి, జాతీయభావం [illegible] ప్రబలివుంది. ఇక ముందు కూడా [illegible] వుంటుంది. అఖిలభారతీయుల బల పడినకొద్దీ భిన్నరాష్ట్రాల ప్రయత్నాలు యెక్కువ సాఫల్యం పొం దుతూ వుంటాయి. హిందూదేశం సమగ్రమైన జాతీయతను పొం దా అంటే, అందుకు, భిన్నరాష్ట్రాల [illegible] సాహిత్యసంపదలతో సమకూర్చి అఖిలభారతసాహిత్యసమ్మేళనం అవశ్యమైన వుప కరణం. అయితే: అట్టి అఖిలభారతసాహిత్యసమ్మేళనం హిందీ ద్వారా మాత్రమే సాధ్యం అవుతుంది. దీనికి భిన్నప్రాంతాల సా హిత్య [illegible] కలిసి [illegible] చెయ్యాలని [illegible] చెప్పక్కర లేదు''

భారతదేశానికంతటికి సామాన్యభాష హిందీ అంటే మేమె వ్వరూ ఆక్షేపించ లేదు. ప్రముఖులు పలువురు కలిసి ఆస్థానంలో యేభాషను ప్రతిష్ఠించినా మేము [illegible]. ఆస్థానం తెను

---

* [illegible] అంధ్ర [illegible]లో పడిన అంధ్రానువాదం మూలానికి అనుగుణంగా లేదు. దాన్లో ప్రధానమైన అంశాలు విడిచిపెట్టబడ్డాయి.

గుభాషకి ఇవ్వవలసిందని గాని, హిందీకి వద్దని గాని మావాదం కాదు. ఎవ రేనా పదిభావలను ప్రతిపాదించి అభిప్రాయం చెప్పవలసిం దంటే మేము హిందీని కాదని వాదించబోము. అంచేత అఖిలభారతసాహిత్య పరిషత్తుయొక్క కార్యక్రమం హిందీలో నిర్వహించబడా లంటే కూడా మేమడ్డుచెప్పము; కాని మున్షిగారు రంగు పూస్తూవున్న యీ అఖిలభారతసాహిత్యపరిషత్తు పేరిటి తగిన పని చెయ్యడానికి కాదు.

మున్షి గారే యిలా రాశారు.

"గత ఏప్రిలులో మహాత్ముని అధ్యక్షత కింద ఇందూరిలో జరిగిన హిందీసాహిత్యసమ్మేళనం దీనికి అవసర మైన అవకాశం కలిగించింది. ఆసమ్మేళనానికి సంబంధించిన సాహిత్యపరులలో అనేకులతో నేను చర్చించినప్పుడు వారిలో అనేకులకున్నూ యిట్టి వుద్దేశం వుండడమూ, దానిని గురించి ప్రయత్నాలు సాగించవలసిన సమయం వచ్చివుండడమూ తెలియవచ్చింది. ప్రముఖు లైన భిన్నప్రాంతాల సాహిత్యపరులను హిందీద్వారా ఏకోన్ముఖులను చేసే వుద్యమం నడపడానికి మహాత్ముడు కూడా అంగీకరించివున్నాడు. ముందిది ఏర్పాటయితే అంతరరాష్ట్రీయసాహిత్యపరిషత్తు ఏదో వొక రూపం పొందగలదని ఆశ. ముందుగా సమ్మేళనం ప్రతినిధులకు అభిప్రాయం కలిగింది. అంచేత ఆహిందీసమ్మేళనం యీ కింది ప్రస్తావాన్ని తీర్మానించింది.

"దేశంలో, ప్రాంతీయభాషలలో పనిచేస్తూవున్న సాహిత్యపరులందరికీ అన్యోన్యసంబంధం కలిగించడానికిన్నీ, హిందీభాషావికాసానికి వారి సహకారం పొందడానికిన్నీ, అవసర మైనప్పుడు మరికొందర్ని చేర్చుకునే అధికారంతో ఈ సమ్మేళనం ఈ కింది వారినిఒక కమిటీగా ఏర్పాటుచేస్తోంది.

౧ కే. ఎం. మున్షి గారు. (కన్వీనరు)

౨ గిరిధరశర్మ గారు.

3 హరిహరశర్మగారు. (వీరు మద్రాసునంగలి దక్షిణ హిందీ ప్రచారసభవారి దంపె సాధు లై తెనుగుమీద ఫిరంగులు మోగాయించివున్న వారే. ఈముట్టడిలో హిందూస్థానీలకు మెప్పు కలిగించగలగడంవల్లనే వీరి కీపదవి ప్రసాదించబడ్డది)

ఇదీ సంగతి. హిందీలో వాఙ్మయం లేదనీ, ఏమేనా వుంటే అది అతిమలినంగా వుందనీ గాంధిగారే అనేకమాట్లు చెప్పివున్నారు. అలాంటి హిందీలో మంచి సారస్వతం తయారు చేసుకోడానికి హిందూస్థానీలు, గాంధిగారి సలహాతో వేసిన యెత్తిది. గాంధిగారు దక్షిణదేశభాషలను మారణం చెయ్యడానికి హిందూస్థానీలవల్ల లక్షరూపాయలు పుచ్చుకుని యిక్కడికి పంపిస్తున్నారు. దానికి సాయం యిప్పుడు భిన్నప్రాంతాల రచయితల సందర్శి హిందీకి దాసులుగా తయారుచెయ్యడానికి యీవిధంగా ప్రయత్నాలు సాగిస్తున్నారు.

అయితే: సామాన్యభాష, జాతీయభాష, అనే యీమాటలు సమానార్థకాలు కావనీ, వీటికి చాలా వారవుందని గ్రహించలేని వారు ఈతీర్మానంలోవున్న వయవంచనను గూడా గ్రహించలేరు.

హిందీ సామాన్యభాష మాత్రమే అయితే యేప్రాంతీయభాషకీ అపాయం కలగదు. అది హిందూదేశానికి జాతీయభాష అంటే మాత్రం తక్కిన ప్రాంతీయభాషలు మూలపడతాయి. ఏమంటే? జాతియొక్క విజ్ఞానం అంతా నిహితం అయివున్నదే జాతీయభాష. అంచేత హిందూవిజ్ఞాన మంతా హిందీలోనే జాగ్రత్తచెయ్యబడితే తతిమ్మా భాషలకు ఇక నిలవనీడ యేదీ?

ఏప్రాంతంవారి కాప్రాంతీయభాషలోనే జాతీయవిజ్ఞానం అంతా కూలంకషంగా వుండాలి. ఈసిద్ధాంతాన్ననుసరించి హిందీ కూడా వొక ప్రాంతీయభాషే కనక దాన్లో కూడా జాతీయవిజ్ఞానం నిహితం కావాలి. అయితే; హిందూస్థానీలు మాత్రమే హిందీని ఆవిధంగా బలపరుచుకోవాలి. తక్కిన ప్రాంతీయభాషలన్నీ నవీనవిజ్ఞానం ఓనమాలదగ్గరనుంచీ సంపాదించుకోవలసి వున్నాయి; కనక ఆభాషలవారు హిందీకోసం పాటుపడడానికి తీరుపడీ, అవకాశాలూ లేవు.

ఇది యిలా వుండగా: ఈతీర్మానాన్ని వీరెలా ఆచరణలో పెట్టదలిచారో చూడండి.

"ప్రాంతీయసారస్వతాలలో అన్యోన్యమూ ఎక్కువ సంబంధం కలిగించడం ద్వారా మొట్టమొదట ప్రకృతస్థితిని సవరించవలసి వుంది. కనక, మొదటిసోపానంగా వొక కొత్త హిందీమాసపత్రికను ప్రారంభించడానికి—లేక—ఇదివరకు వున్నవాటిలోనే వొక (హిందీ) పత్రికను వినియోగించుకోడానికి నిశ్చయించబడ్డది. ఈ పత్రికలో ప్రతీ ప్రాంతీయభాషకీ వొక సెక్షను ప్రత్యేకించబడుతుంది. భిన్నరాష్ట్రాల సాహిత్యపరులు దానికి వ్యాసాలు పంపాలి. అవి హిందీలోకి మార్చబడి ఆయాభాషల సెక్షన్లలో ప్రకటించబడతాయి"

హిందీలోకి అనువదించబడే అవ్యాసాల యోగ్యత లన్నీ యేమయిపోతాయో జర్నలిజం తెలిసినవారికి చెప్పనక్కరలేదు. నిజంగా యీ హిందీప్రచారకులకు తక్కిన ప్రాంతీయ సారస్వతాలయెడల దృష్టుంటే లేకపోతే వాటికి అపాయం కలిగే యీ విధానం అవలంబించియుండరు. ప్రతిప్రాంతంలోనూ పెద్దపెద్ద మాసపత్రికలు ప్రకటించబడుతూనే వున్నాయి. వాటిలో ఆప్రాంతాలకు సంబంధించిన, పేరుపడ్డ సాహిత్యపరుల వ్యాసాలు కనబడుతూనే వున్నాయి. అవ్యాసాలనే హిందీలోకి యెందుకు మార్చుకోగూడదూ యీ హిందీప్రచారకులూ? దీనివల్ల తతిమ్మా ప్రాంతీయ సారస్వతాలూ, హిందీసారస్వతమూ కూడా నిర్బాధంగానే వికసిస్తాయి కాదూ?

అడగనక్కర్లేదు. ఈహిందీ ప్రచారకులకు ఇలాంటి సదృష్టి గాని, ఔదార్యంగాని లేనేలేవు. వారు హిందీని హిందూదేశానికి

సామాన్యభాషగా ప్రవర్తింపచెయ్యడానికి మాత్రమే విశ్వయించు లేదు. తక్కిన ప్రాంతాలవారిని సాహిత్యానికి కూడా హిందీని అలవరచుకొనేటట్టు చెయ్యడమే వారి దీక్ష.

దక్షిణహిందూదేశీయుల అమాయికత బయలుపడ్డకొద్దీ హిందూ ప్రేమికులూ, హిందీప్రచారకులూ యెంతెంతలేని వ్యూహాలేవా పన్నుతున్నారు. ఎన్ని శ్రీరంగనీతులు చెప్పినా హిందువులలో కూడా సామ్రాజ్యకాంక్ష తక్కువగా లేదు.

కానివ్వండి. సింహం, గుహలో నిద్రాముద్రితమై వున్నంతసేపూ చిట్టెలకలు దానిమీద వురుకులూ, పరుగులూ పెడుతూ చెలగాటా లాడుతూనే వుంటాయి. తరవాత......?

ఒక మూల తామూ తయారుచేయిస్తూనే

కల్లూరి సూర్యనారాయణరావుపంతులుగారు (౧౪-౫-౩౫) ఆంధ్రపత్రికలో వొక లేఖ ప్రకటించారు. అందులో, వారు, పాఠశాలలలోనూ, కళాశాలల్లోనూ వుపాధ్యాయులుగా వున్న పండితులను గురించి మలకంటే నికృష్టంగా చిత్రించారు.

పండితులు, కాకినాడనగరంలో సభ చేసుకుని హైస్కూలు టీచర్లకి లాగే—కాలేజీ ప్రొఫెసర్లకి లాగే తమకీ పెద్దజీతాలివ్వాలని గవర్నమెంటుని కోరుతూ తీర్మానాలు చేసుకున్నారు. దానిమీద పంతులుగారి ధోరణి యిలా బయలుదేరింది.

పంతులుగారికి పండితులంటే సరియైన అభిప్రాయం వున్నట్టు లేదు. అంచేతే, వారు, పండితులకు ఏజ్ఞానం అందుబాటులో లేకుండా పోతోందో అది వారికి లేదని ఆక్షేపిస్తున్నారు. నిజానికి, ఆ జ్ఞానం, పండితులకు మాత్రమే కాకుండా చదువుకున్నామనుకునే వారికందరికీ కావలసిందే; కాని మన విద్యావిధానమూ, విశ్వవిద్యాలయాలూ వుండవలసినట్టు లేవనే విషయం మరిచిపోయి పంతులుగారా లేఖ రాశారు.

ఉభయభాషాప్రవీణ, సాహిత్య విద్యాప్రవీణ—ఇత్యాదిపరీక్షలు విశ్వవిద్యాలయంవారేర్పరిచిన విషయాలన్నీ—వాటికి సంబంధించిన గ్రంథాలన్నీ చదివి, కఠినపరీక్షలకు తాళుకుని, అతి సందిగ్ధంలో కూడా దిగ్విజయం పొంది పండితులు పట్టాలు గడించుకుంటున్నారు. పాఠ్యగ్రంథాలలో అవసరం లేనివి—ప్రయోజనం కలిగినవి—పైగా ప్రతిభను మొక్కవోగొట్టేవి చాలా తుక్కులున్నాయని పండితులకు తెలుసు; కాని యేమిటి చెయ్యడం? అవి చదివితీరాలి. చిక్కనైన మెదడంతా కరిగించేసుకోవాలి. లేకపోతే పరీక్ష బోల్తాకొట్టిస్తుంది.

ఆన్ని గ్రంథాలు చదువుతూ వున్న పండితులు చరిత్రా, భూగోళశాస్త్రమూ, భౌతికశాస్త్రాలూ చదవలేకపోరు. వాటిలో ప్రజ్ఞ సాధించుకోలేకపోరు. అయితే: పాఠ్యగ్రంథాలను నిర్ణయించే వారికి ఆదృష్టి లేదు. వారిలో ఇంగ్లీషు పండితులుకూడా వుంటూనే వున్నారు. మన పంతులుగారిలాంటి ప్రాచ్యవిజ్ఞాన విముఖులున్నూ వుంటూనే వున్నారు; కాని యేం లాభమూ? వారికి ఆలోచన లేదు. వారికి ఆవేదన లేదు. వారికి ధైర్యసాహసాలు లేవు. కాగా పండితులు పండితులుగానే తయారవుతున్నారు. చివరికి పంతులుగారి యీసడింపులకు కూడా పాల్పడుతున్నారు.

"దేశారాధన కన్ని విషయములలో ముందుకు నుమికించగల సాహిత్యము, శిల్పము, చిత్రలేఖనము, సంగీతము ఈ పండితులయం దెట్లుండును? వీరికి వచ్చని రక్తముతో, వివిధోద్యమములలో ముందుకు దుముకదలచుకొను విద్యార్థులమీద సానుభూతి యెట్లుండును?" అని అడుగుతున్నారు, పంతులుగారు. అయితే: బి. ఏలై, ఎం. ఏలై—టీచర్లూ, ప్రొఫెసర్లూ కూడా అయి "ఇంగ్లీషుభాషా పండితుల" మని వెన్నువిరుచుకు తిరిగేవారిలో పండితులకంటేనూ మించుగడ్డ లెంతమంది వున్నారో పంతులుగా రెరుగుదురా? డాక్టరు బిరుదులవంటివి కలవారు ఎందరు విద్యార్థుల శిక్షలేవిడీలకు గురి అవుతున్నారో కూడా పంతులుగా రెరుగుదురా?

"వీరికి నెలకు రు ౧౫ ల జీతము గల పండితపదవి దొరకకున్నది. అపదవి దొరకకపోతే వీరు చెల్లని నాణెములు కదా" అంటున్నారు. పంతులుగారు. ఇది మరీ బాగుంది. ఉద్యోగాలు దొరక్కపోతే యెవ రేం చేస్తారు? బజార్లలో పంచలను కూచుని వచ్చేపోయేవారి కాలిజోళ్లకు రంగులు పూసి, కూలిచేసి పట్టభద్రు లనేకులు పొట్టపోసుకుంటున్నారు. లాపరీక్షలో తమకంటే యెక్కువ మార్కులు సంపాదించిన్న వకీళ్లనేకులు వృత్తిపన్ను మొత్తాలయినా సంపాదించుకోలేకపోతున్నారు. పంతులుగారు దీని కేంచెబుతారూ? ప్రాక్టీ లెవరూ వచ్చి వుండకపోతే తామున్నూ చెల్లని నాణెం అయిపోయివుందు రనే సంగతి యీవాక్యాలు రాశేనా పంతులుగారికి స్ఫురించిందా?

"నేను భాషాజ్ఞానమును నిరసించువాడను కా" నంటున్నారు పంతులుగారు. ఇది అర్థం లేనిమాట. వాళ్ళదగ్గరనుంచి వచ్చింది కూడా కాదు. ఎంచేతంటే? భాషాజ్ఞానం నిరసించతగ్గది కాదని తెలిసివున్నట్టయితే ఆభాషాజ్ఞానం అతిమాత్రంగావున్న పండితులను గురించి వారింత తేలికతనం చూపించివుండరు. ఇంతే కాకుండా కర్తకర్మక్రియలు లేని వికటవాక్యాలతో స్వయంగా గ్రంథాలూ, ఇతర్ల పుస్తకాలకు పీఠికలూ, పత్రికలకు శరపరంపరగా వ్యాసాలూ రాయడానికి సాహసించికూడా వుండరు.

ఇంతకీ:తమ అధీనంలో వున్న ఆంధ్రగీర్వాణవిద్యాపీఠంద్వారా తామే యిలాంటి పండితుల నేకులను ప్రతిసంవత్సరమూ తయారుచేయిస్తూ వుండడంలో వున్న ఔచిత్యం యేమిటో పంతులుగారు కాస్తసెల విప్పిస్తారా?

ఒకర్ని చూసేనా..............?

వ్రజనందనశర్మ—ఇది తెనుగుపేరు కాదు. వీరు తెనుగువారున్నూ కారు. దక్షిణహిందూదేశానికి వీరికి చాలా దూరం. వీరు పచ్చి హిందూస్థానీలు.

మంతెనవారిపాలెంలో వున్న హిందీమహా (?) విద్యాలయంలో వీరు ప్రధానోపాధ్యాయులు ట.

వీరి లేఖ ఒకటి ఆంధ్రపత్రిక (౧౨-౬-౩౫)లో వుంది. అది యీమాటలతో ప్రారంభం అయింది.

“హిందీప్రచారమునకు శిథిలత వచ్చిన దని చెప్పుట యసత్యము కానేరదు. తగ్గిపోవుచున్న పరీక్షార్థుల పట్టికయు, వసూళ్ళయును దీనిని సమర్థించుచున్నది. ఇదివరకు హిందీకొరకు తహతహలాడుచున్న జనసామాన్యమునందు నేడు నిరుత్సాహము కన్పడుచున్నది. ప్రచారకులకు పని తగ్గిపోయినది. హిందీప్రచారము యింతటితో ముగిసినదా? హిందీవ్యాపక యుగాంతము దగ్గరకు వచ్చినదా!........”

తెనుగుభాషను చంపేసి, దాని స్థానే హిందీని ప్రవేశపెట్టడానికి వీరు, గుంటూరుజిల్లాను దిగుమతి అయినారు. కాంగ్రెస్సుని మాటుచేసుకుని బుకాయిస్తూ, మనవారిని కొందరిని లోపు చేసుకుని శక్తికి మించిన వుత్సాహంతో వచ్చిన పని కొనసాగించుకుంటున్నారు.

కనకనే యీహాహాకారం. ఇందుకనే యీ ఆందోళనం.

నిజమే. ఎవరికేనా ముందుకి గెంటుతూవున్న పని వెనక్కి నడిస్తే కంగారెత్తక మానదు.

కాని, వీరి విచారం, సజీవ మయిన—మూడుకోట్ల పుత్రులు గల తెనుగుభాషకు కాణాచి అయిన దేశంలో తమ హిందీకి ప్రచారం తగ్గిపోతోం దని.

నిజంగా, మనమీద యిది సవాలు. మన ఆత్మగౌరవాని కిది అగ్నిపరీక్ష.

ఒక విదేశీయుడు వచ్చి, మన దేశంలో తన భాషకి ప్రచారం తగ్గిపోతోం దని విచారించాటప్పుడు, మన భాషను హతమార్చడంలో మనం అతగాడికి సాయపడవలసిం దేనా?

“హిందూదేశానికి సామాన్యభాష హిందీ” అంటే మాకేమీ తగువు లేదు; కాని హిందీ సామాన్యభాషగా చెలామణీ అయే రోజులు చూపుమేరలో లేవు. “హిందీ సామాన్యభాష” అని తీర్మానించిన కాంగ్రెస్సులోనే హిందీకి దిక్కు లేదు. కొంత మహమ్మదీయులు హిందీని ప్రతిఘటిస్తున్నారు. వారు వుర్దూ సామాన్యభాష కావా లంటున్నారు. మహమ్మదీయులు ప్రతికూలంగా వున్న యేవిషయంలోనూ కాంగ్రెస్సు ముందుకు సాగుటకి పడదు. కాంగ్రెస్సు చరిత్ర అంతా యిలాంటి ఘట్టాలతో నిండి వుంది. మొన్నటి బొంబాయి కాంగ్రెస్సులో వుర్దూలో కూడా సంతకాలు చెయ్యవచ్చునని గాంధీగారు లొంగుబాటు కూడా చూపించివున్నారు.

ఇంతకీ: “ఫలానా భాష సామాన్యభాష” అని చెల్లెత్తి నిర్ధారణ చేసి తెలుసిస్తే దాన్ని నేర్చుకోవలసి. ... అధూరికల్పనలతో —“సప్తవిషయాలతో”—కాంగ్రెస్సుని అడ్డం పెట్టుకుని ప్రచారం చెయ్యవలసినపనిలేదు. సామాన్యభాషతోటే నిర్వహించబడే పనులు కొన్ని వున్నాయి. అవి చేసేవారు వ్యవహారవశాని జడిసి నిద్రాహారాలు మానేసే దాన్ని నేర్చుకుంటారు. నేర్చుకోవలసిం దని వారి కెవరూ చెప్పనక్కరలేదు. వద్దన్నా వారు మానరు.

మనదేశంలో యింగ్లీషుభాష తెలవకపోతే మనిషికి చెలామణీ లేదు. అంటే నౌకరీ దొరకదు. స్వతంత్రవృత్తి కూడా సాధ్యపడదు. ప్రపంచకం అంటే యేమిటో తెలవదు. మనం యెవరమో, [illegible] పూర్వు లేస్థితిలో వుండేవారో, మనం యెంత యెలా యీస్థితిలోకి వచ్చామో, ఎక్కడికి కొట్టుకుపోతున్నామో, చే[illegible] వలసిం దేమిటో—యిది కూడా యేమీ బోధపడదు. కనక యెవరూ ప్రోత్సహించకపోయినా మనవా రింగ్లీషు నేర్చుకుంటున్నారు. హైదరాబాదురాజ్యంలో వుర్దూకి కూడా కొంతవరకు ఇలాంటి చెలామణే వుంది. కనకనే అక్కడకూడా మన ఆంధ్రులూ, మహారాష్ట్రులూ, కన్నడులూ, మొదలయినవారూ స్వభాష కంటే యెక్కువగా వుర్దూ నేర్చుకుంటున్నారు.

హిందీకి అలాంటి పదవి యేదీ? హిందీలో అలాంటి చేవ యేదీ! అసలు హిందీకి కాంగ్రెసులో సేనా చోటేదీ?

హిందూస్థానీలు పరదేశంలో తమ భాషకి ఆదరం తగ్గిపోతోం దని విచారించాటప్పుడు మన దేశంలోనే మన భాషకి గౌరవం లేకపోవడంమాని మన మెంత విచారించాలి!

ఈవ్రజనందనశర్మగారు తెనుగుదేశంలో హిందీవ్యాపించడాని కెలాంటి సూచనలు చేస్తున్నారో చూశారా?

“ఇంతవరకును జరుగుచున్న ప్రచారపద్ధతులందు మార్పు రావలెను. ఇప్పుడు ప్రతిజిల్లాయందును కేంద్ర సంస్థలను నియమించుట మన కావశ్యకము.”

హైదరాబాదు రాజ్యంలో యెనిమిది జిల్లాల— డబ్భయి లక్షల ఆంధ్రులున్నారు. అక్కడ తెలుగుపాఠశాలలు వున్నాయా? [illegible] అన్నంత తక్కువగా వున్నాయి. బొంబాయిలో, మధ్యరాష్ట్రాలలో, మైసూరురాజ్యంలో, మధుర తంజావూరు మొదలు దక్షిణజిల్లాలలో, బర్మాలో—ఇంకా అనేకచోట్ల అనేక లక్షల ఆంధ్రు లున్నారు. వారికి తెలుగుపాఠశాలలు లేవు. [illegible] “సంపూర్ణ స్వరాజ్యానికి మొదటి అర్హత మాదే” అని [illegible] చాలుక్యసీమ (సర్కారుల) లోనే తగినన్ని తెనుగు పాఠశాలలు లేవు. ఇలాంటి స్థితిలో మన జిల్లా వొక్కంటికి వొక్క హిందీమహావిద్యాలయమా ?

వ్రజనందనశర్మగారీపనికి యెవరిని నమ్ముకుని వున్నారో [illegible] గుదురా? మన—అచ్చతెనుగువారినే.

వారి ధైర్యం చూడండి. “ప్రతిజిల్లాయందును హిందీకి పాటుబడెడు యభిమానులును, పలుకుబడి గల పెద్దమనుష్యులును దొరకెదరు”ట.

నిజమే. ఇప్పటికూడా వారి యెత్తు లన్నీ సాగుతున్నాయి. మనవారు వారికి పక్కతాళం వేస్తున్నారు. వారు చెప్పిన దల్లా చేస్తే గౌరవం అని ఆశ్రయించుకొని తిరుగుతున్నారు. ఇలాంటివారిని నమ్మి వారు ఇలాంటి ప్రకటనలు చెయ్యడంలో తప్పేం!

ఇంతే కాదు. హిందూస్థానీలు మన భాషను చంపడానికి వుచ్చులు పన్నుతూ వుంటే మనవారు వారికి డబ్బు దాఖలు వేసుకుంటున్నారు. మనస్సులూ, హృదయాలూ సమర్పించుకుంటున్నారు. చివరికి చేతు లు కూడా జోడిస్తున్నారు.

మాతృభాషను పోషించుకోకపోవడం వొక ద్రోహం. మాతృ భాషను చంపడంలో పరాయి వారికి సాయపడడం—చివరికి సహాని కూడా ప్రోత్సాహం చెయ్యడం మరీ ద్రోహం.

ఆంధ్రజాతీయతకు ఇది కళంకం. మాయని మచ్చ.

కాని, వొకట్టి చూసినా మాతృభాషాభిమానం చూపించుకోక పోతే దాస్యం తప్ప మనం చెయ్యగలది మరేం వుంది?

మనవుకి తగిన జ్ఞానం కలగడం లేదు

ఆ అసోసియేటెడ్ ప్రెస్సువార్త.

రాజాబుపోలీసుశాఖలో కానిస్టేబులుపదవు లెనిమిది ఖాళీ అయ్యాయి. ఈసంగతి పైకి తెలవడం తోటే వాటికోసం వెయ్యి మంది ఆశించి, దరఖాస్తు చేసి, పరీక్షకు హాజరయినారు.

ఆవెయ్యిమందిలోనూ మెట్రిక్యులేట్లున్నారు. ఇంటర్మీడియేట్లున్నారు. తుదకి గ్రాడ్యుయేట్లు కూడా వున్నారు.

ఆశ్చర్యం అవుతుంది.

గ్రాడ్యుయేట్లు, మొన్న మొన్నటిదాకా పోలీసుఇనస్పెక్టరు పదవిని కూడా హీనంగా చూసేవారు. అసలు, పోలీసుశాఖ అం టేనే వారికి నిరసం.

పైగా: గ్రాడ్యుయేట్లు కావడంతోనే మనవారిలో చాలా మందికి వొకవిధమైన గర్వం—మత్తత—తలతిరుగుడు—యెదటి వారిని ములకనగా చూసే తేలికబుద్ధి—ఇలాంటి వెన్నో కలుగు తాయి.

అయితే: కాలం వొకటే విధంగా వుండదు.

ఇవాళ గ్రాడ్యుయేట్లనేకులు దారిలో కూచుని బాటసారుల బూట్లు తుడుచుని కాలిజోళ్లకు రంగులు పూస్తున్నారు. రిక్షాలు లాగు తున్నారు. కూలిపనులు చేస్తున్నారు. చివరి కిలాగ కానిస్టేబులు పదవి కోసం యెగబాకుతున్నారు.

అయితే: కానిస్టేబులుపదవిని మేము నీచంగా చూడడం లేదు. అంతేందీ ఆశాఖ లేదు. రాజ్యాంగరక్షణానికి పోలీసుశాఖకంటే ముఖ్యమైన వుపకరణం మరొకటి లేదు. వర్ణవ్యవస్థను పట్టుకుని వేళ్లాడుతూ వుండడంవల్ల ప్రపంచకంలోకల్లా వొక్క మన రాష్ట్రమే ఈశాఖను హేయంగా చూస్తోంది. అందుకనుగుణ మైన ప్రతిఫలం మనం అనుభవిస్తూనే వున్నాము.

కాని గ్రాడ్యుయేటు పోలీసుకానిస్టేబులుగా ప్రవర్తించవలసిం దేనా?

తమ విద్యాధిక్యతను కూడా మరిచిపోయుచుకుంటూ యీగ్రాడ్యు యేట్లు యీవుద్యోగాలను ఆశించడానికి కారణం, కళ్ళు మూసు కుంటే నెల తిరిగేటప్పటికి ఇరవై రూపాయలు వేళలో పడతా యనీ. ప్రమోషన్లు వుంటాయనీ. గ్రాడ్యుయేట్లు కనక చివరికి జిల్లాసూపరింటుపదవి దాకా పైకెక్కవచ్చు ననీ. ఇదీ యెత్తు.

పరిశ్రమలను పూనుకున్నా—ఏరకం ప్రారంభించినా—చివరికి వ్యవసాయంలో దిగినా కనీసం తేనా పెట్టుబడి వుండాలి. ఉన్నా మొదటి నెలలోనే లాభం దొరకదు. దొరక్కపోతే, గ్రాడ్యుయే ట్లయేటప్పటికే మన యువకులకు కావడేని పిల్లలు కదా మరి సం సారం యెలా జరుగుతుంది?

అసలు మనవారికి స్వతంత్రకల్పనమే తక్కువ. ఉన్న చోట చొరవా, దీక్షా, ఏకాగ్రతా వుండవు. ఇంచేత ఎంతెంతశేని తెలివి తేటలూ అడవిలో కాసిన వెన్నెల అయిపోతున్నాయి.

పైగా; మనవారికి కానిస్టేబులుపదవి కూడా వొక వుద్యోగం లోనే లెక్క. వృత్తి అంటే హీనం అని నమ్మకం. ఇదే లేకపోతే ఉద్యోగాలు లేక అల్లాడుతూ వున్న విద్యాధికులకు మన యువకులు ఎన్ని కొత్తవిషయాలు కనిపెట్టివుండరూ? దేశీయపరిశ్రమల నెంత ముందుకు తెచ్చి వుండరూ?

ప్రపంచప్రవృత్తిని చక్కగా బోధించే ఇంగ్లీషు చదువుకుని కూడా మన యువకులు కళ్ళు తెరవకపోతే యిక 'పవిత్రోద్యమాలు' వస్తే మాత్రం మనకేం పుష్టి?

బంగారంలాంటి అవకాశం

ఒకటా రెండా?

సత్యమూర్తిగారు,

డాక్టరు సుబ్బరాయన్ గారి మంత్రాంగంలో తమ తంత్రాంగం కలిపి ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయానికి పెద్ద విఘాతాలు కొన్ని రాకుండా చేశారు.

ఆసందర్భంలోనే రాయలసీమవారిని పుల్లవిరుపుమాటలతో మన. లో నుంచి విడదీసి నేటికి కూడా కలవకుండా చేస్తున్నారు.

ఉత్కల యువకుల పేరాసలను పదును పెట్టి, "గంజాంజిల్లా అం తా ఉత్కలరాష్ట్రంలో కలిపే దాకా మీరు నిద్రపో"వద్దని పురెక్కించి వచ్చారు.

ఒకప్పుడు ఆంధ్రత్వాన్ని పురస్కరించుకొని శ్రీ సామి వెంకటా చలంశెట్టిగారిమీద కొన్ని నిందాపనిందలు వేశారు.

నేటికి కూడా, వారు, వీలయినప్పుడల్లా—వీలు కలిగించుకుని కూడా మనకి అపకారాలు చేస్తూనే వున్నారు.

కాని మన ప్రముఖులకు అభిమానం లేక పోయింది. సత్యమూర్తిగా రంటే వారి కేదో భయం లేకపోతే, అంతవాడు లేడని గుడ్డినమ్మ

కం. ఇదీ కాకపోతే సంక్షుభ్యం వచ్చినప్పుడు తట్టుకుని నిలవడానికి చాలేటంతటి ధైర్యం లేకపోవడం.

ఇంతటే మనవారు బుద్ధిపూర్వకంగా—నిద్రాహారాలు మాని—నానా అవస్థలూ పడి—అంతరాత్మకి కూడా ద్రోహం చేసుకుని మొన్నటి అసెంబ్లీయెన్నికల్లో సత్యమూర్తిగారికి పట్టం కట్టారు.

అప్పుడు, మేము, వారికి వోటుచెయ్యడం అంటే మనం ఆత్మహత్య చేసుకోవడమే అని రాస్తే మనవాళ్ళ కొందరు మమ్మల్ని హేళన చేశారు. "సత్యమూర్తికంటే తగినవారెవరు?" అని వురిమి కూడా చూశారు.

దాని ఫలం ఇప్పు డనుభవానికి వచ్చింది. మన కాంగ్రెస్సు ప్రముఖులకు కూడా కొందరికి వల్లగుండెలకు బల్లెపుపోటు తగిలినట్టు తహతహ పుట్టింది.

చెన్నపట్నంలో మనకి స్థానం వుందా లేదా అంటే అది మన పురుషకారాన్ని పట్టి వుంటుంది.

ఆంధ్రుల్లో ఆంధ్రత్వం వుంటే మద్రాసులో ఆంధ్రులకు చోటు లేకుండా చెయ్యడానికి సృష్టికర్తకి కూడా సత్తా లేదు.

కాని, సత్యమూర్తిగారు, మద్రాసులో ఆంధ్రులకు చోటు లేదని ఇప్పుడు—ఈక్షణంలో అనడం మనకి చాలా మంచి దయింది.

ఏమంటే? కొద్దిమాసాల్లోనే రాష్ట్రీయశాసనసభలకు ఎన్నికలు వస్తున్నాయి. సత్యమూర్తిగారు అప్పటిదాకా గుట్టుగా వుండి ఆ యెన్నికలు జరిగాక—మన వోట్లతో తాము విజయంపొందాక యీమాట అంటే—యీప్రయత్నం చేస్తే మనకి యిక గతేదీ! ప్రధానమంత్రిగా పనిచెయ్యా లని వారి వుద్దేశం. అదే నెరవేరితే యిక మనకి నిలవ నీడ యెక్కడా?

నిజం చెప్పవలసివస్తే సత్యమూర్తిగా రిప్పుడు చాలా తెలివితక్కువగా ప్రవర్తించారు. అది వారి కపకారం అయినా వుపకారం అయినా మనకి మాత్రం వొక గొప్ప సందేశం యిచ్చింది.

చాలా సంతోషం. సత్యమూర్తిగారికి మేము ప్రశంసలు అందచేస్తున్నాము.

కాని—మనవా రిప్పుడేనా ఆంధ్రాభిమానం నిలుపుకుంటారా నిలుపుకోరా?

మీ తాతగారి సొమ్మ కాదు

చెన్నపట్నం, పనక, యెప్పుడో ఆంధ్రరాజు లిచ్చిందే అనే చారిత్రికాంశం జ్ఞాపకం చేసుకుని మేమిప్పుడు పొంగిపోము. ఇవాళ చెన్నపట్నంలో అరవలసంఖ్య కంటే ఆంధ్రులసంఖ్య తక్కువ వుందంటే మేము కుంగిపోము.

ఇవి సామాన్యవిషయాలు.

సత్యమూర్తిగారు తాము చనువుకున్న లా కొంచెం జ్ఞాపకంచేసుకుంటే చెన్నపట్నంమీద అరవల కెంత అధికారం వుందో ఆంధ్రులకూ అంత అధికారమే వుండడం తెలిసివస్తుంది. ఇంతే కాదు. కన్నడులకూ, మలయాళీలకూ, ఇంకా కొందరికి కూడా అంత అధికారమే వుంది చెన్నపట్నంమీద.

ఎందేతనంటే? చెన్నపట్నం ప్రెసిడెన్సీ కంతటికీ రాజధానినగరం. ప్రతిజిల్లాకీ, ప్రతి తాలూకాకీ ప్రతి గ్రామానికీ—చివరికి నాలుగుకొంప లుండే ప్రతిగూడేనికీ గూడా చెన్నపట్నంతో దృఢమైన బంధం వుంది.

ఇలాంటిదే. లేకపోతే అరవలు మాత్రం మద్రాసులో యెందుకెక్కువ వుంటారూ? మద్రాసులో వున్నంతమంది అరవలు తంజావూరిలో లేరేం? మధురలో లేరేం? మరో తమిళనగరంలో లేరేం?

మద్రాసుకి అలాంటి పదవే లేకపోతే తా మెక్కడ వుండవలసినవారో సత్యమూర్తిగా రేమైనా యెరుగుదురా?

ప్రెసిడెన్సీ ఆదాయంలో సగం తెనుగుజిల్లాలనుంచే వస్తోంది. మద్రాసులో వున్న హిందూవర్తకులలో పెద్ద సంఖ్య తెనుగువారిదే; కాని—హైకోర్టులో సగం పని తెనుగువారిదే అయినా తెనుగువకీళ్లు నిన్నటిదాకా లేకే పోయారు. ఇప్పు డున్నవారి కేనా తాము ఆంధ్రుల మనే భావం చాలా తక్కువ డిగ్రీలో వుంది. ఆఫీసుల విషయంలో కూడా తెనుగువా రిలాంటి చేతగాని తనమే చూపించారు. లేకపోతే సత్యమూర్తిగా రిలాంటి అంకె లివ్వవలసివచ్చేదా?

అసలు కళ్ళు తెరిచిం దన్న కాంగ్రెస్సులో వున్న ఆంధ్రులకేనా ఆలోచనా, దూరదృష్టి చాలా హీనస్థితిలోనే వున్నాయి. లేకపోతే అరవలు కాంగ్రెస్సుకి మద్రాసులో భవనం నిర్మించుకుంటూ వుంటే ఆంధ్రులు బెజవాడలో యెందుకు నిర్మించుకుంటారూ? ఏపూర్వపుణ్యవశంవల్లనో ఆంధ్రరాష్ట్రీయకాంగ్రెస్సు కమిటీని ప్రకాశంగారు మద్రాసు తీసుకు వెడితే బెజవాడవా రిప్పుడెందుకు అల్లరి ప్రారంభిస్తారూ?

తెనుగువారివిషయంలో తాము చేస్తూ వున్న లౌక్యం అంతా నిరాటంకంగా కొనసాగుతూ వుండడంవల్ల సత్యమూర్తిగారి ప్రాయిలా నవనవలాడుతోంది. దీనికి సాయం యిప్పుడు కాంగ్రెస్సు అధ్యక్షులు మద్రాసునుగురించి ఆందోళనం చెయ్యవద్దనీ, వెంటనే కట్టిపెట్టవలసిం దనీ మన ప్రకాశంగారికి హుకుం జారీ చేశారు. దీనిమీద మనవారు చప్పచప్పగా వూరుకుంటారు. సందేహం లేదు; కాని అరవలు వూరుకోరు. వారు కార్యవాదులు. సత్యమూర్తిగారూ రాజగోపాలాచారిగారూ యిదివరకే కాంగ్రెస్సులో ప్రముఖులై వున్నారు. వారి మాట వినిపించినట్టు రాజేంద్రప్రసాదుగారికి తెనుగువారి మాట వినిపించదు. మనవాళ్లు అసలు వినిపించనే వినిపించరు కూడానూ.

ఇప్పుడేనా మనవాళ్లు కొంచెం ఆత్మగౌరవం చూపించకపోతే మనకు స్వరాజ్యం కాదు వచ్చేది స్వారాజ్యమే.

సరస్వతీ గ్రంథమండలి

కంభంవారి సత్రమువీధి *** రాజమహేంద్రవరము

నవలలు—నవరసభరితములగు నవలలు—ముచ్చటగూర్చు బొమ్మలతో—ముద్దులొలుకు శ్యాలికో బయిండుతో—రెండుమాసముల కొక్క చక్కని నవల. నడుమ నడుమ చిన్నచిన్న అనుబంధగ్రంథములు వెలువడుచుండును. చందాదారులకు ప్రవేశరుసుము రు 0–4–0 చందాదారులు ఒకేసారి రు 7–8–0 ను ముందుగా పంపినచో వరుసగా ఆరుపుస్తకములు అన్‌రిజిస్టర్డు పార్సిలుగా పంపుదుము.

ఇంతవరకు వెలువడిన గ్రంథములు

11 ప్రేమసుందరి	1	8	0	25 కుంకుమభరణి	1	8	0	37 అంతఃపురము 1 భా॥	1	8	0
12 చోరశిఖామణి	1	8	0	26 జాగిలము	1	8	0	38 అంతఃపురము 2 భా॥	1	8	0
13 లక్ష్మీప్రసాదము	1	8	0	27 మొగలాయీదర్బారు				39 అగ్రహారము	1	8	0
14 హత్యారహస్యము	1	8	0	(2 వ భాగము)	1	8	0	40 ఛిన్నహస్తము 1 భా॥	1	8	0
15 ఫాస్టు (1 భాగము)	1	8	0	28 సరస్వతి	1	8	0	41 ఛిన్నహస్తము 2 భా॥	1	8	0
16 ఫాస్టు (2 వ భాగము)	1	8	0	29 ఆనందాబాయి	1	8	0	42 కంకణరహస్యము	1	8	0
17 కుముద్వతి	1	8	0	30 హత్యాన్వేషణము	1	8	0	43 సంజీవి 1 భా॥	1	8	0
18 చిన్నకోడలు	1	8	0	31 మొగలాయీదర్బారు				44 సంజీవి 2 భా॥	1	8	0
19 రహస్యభేదనము	1	8	0	(3 వ భాగము)	1	8	0	45 వజ్రరాణి	1	8	0
20 [illegible] హాగడము	1	8	0	32 గంగ	1	8	0	46 హత్యాభ్రమ	1	8	0
21 మణిహారము	1	8	0	33 మొగలాయీదర్బారు				47 కాశీఖండము	1	8	0
22 మొగలాయీదర్బారు				(4 వ భాగము)	1	8	0	48 సేవాశ్రమము 1 భా॥	1	8	0
(1 వ భాగము)	1	8	0	34 కోహినూరు	1	8	0	49 సేవాశ్రమము 2 భా॥	1	8	0
23 ఘటనాచక్రము	1	8	0	35 ఆటీన్‌మణేలా	1	8	0	50 దాసీకన్య	1	8	0
24 రాజసుందరి	1	8	0	36 అపరిచిత	1	8	0				

అనుబంధములు

1 మృత్యురంగిణి	0	12	0	9 యమునాబాయి	1	0	0	16 మాధవి	1	0	0
2 అభాగిని	0	12	0	10 శ్యామల	1	0	0	17 లలిత	1	0	0
3 ఛద్మవేషి	0	12	0	11 కాంతంకథలు				18 పెండ్లికండ	1	0	0
4 విదురుని యువ				(చిన్నకథలు)	1	0	0	19 కథావళి	1	0	0
దేశములు	1	0	0	12 కాలసర్పి	1	0	0	20 నాలుగుకథలు	1	0	0
5 కాంచనమాల	1	0	0	13 భారతకథాసారం	1	0	0	21 నీతిప్రబోధిక	1	0	0
6 సీమంతిని	1	0	0	14 కథాకల్పవల్లి				22 ఆదర్శము 1 భా॥	0	12	0
7 సుశీల	1	0	0	(చిన్నకథలు)	1	0	0	23 ఉదంకుడు	0	12	0
8 శశిరేఖ	1	0	0	15 అరక్షణీయ	1	0	0	24 భేతాళకథలు	0	12	0

నాటకములు

1 మార్కండేయ	0	12	0	4 వరమాల	1	0	0	8 చంద్రగుప్త	1	0	0
2 అహల్యాశాప				5 షాజహాను	1	0	0	9 దంపతులు	1	0	0
విమోచనము	0	12	0	6 నూర్జహాను	1	0	0	10 విజయవిజయం	1	0	0
3 మేవారుపతనము	1	0	0	7 దుర్గాదాసు	1	0	0	11 భక్తకుచేల	1	0	0

కసివింద:—కాసమర్దః—Cassia Sophera C. Occidentalis Senna Sophera.

గుణసంజ్ఞ-కాసారిః-దగ్గును కొట్టునది.

స్వరూపము కసివింద చెట్టు రమారమిరెండుగజములెత్తువరకును పెరుగును. ఆకులు మూడంగుళముల పొడవుగలిగి రెండంగుళముల వెడల్పుగలిగి మిరపయాకులను బోలియుండును. దీని కాయ లులవకాయల యాకృతిని బోలి సన్నముగా నైదారంగుళముల పొడవుగా నుండును. దీని పూవులు పసుపుపచ్చ రంగు గలిగి యుండును. ఇది యాంధ్రదేశమునందంతటను పెరుగును. ఇది కొన్ని స్థలములలో అడవిగా పెరుగును. దీనియొక్క వేరు, ఆకులు, గింజలును, పూవులును గూడ యుపయుక్తమైనవిగా నున్నవి.

గుణములు ఇది మిక్కిలి చేదురుచియు, కొంచెము తీపి రుచియు గలిగి యుండును. కఫమును, వాతమును కొట్టును. మిక్కిలి అతిశయముగా పైత్యమును శమింపజేయును. వచనకారి. కంఠమును శోధించును. ఉష్ణవీర్యము గలది. విపాకమున కారపు రుచిగ మారును. అజీర్ణమును, దగ్గులను హరించును. మొత్తమున నిది త్రిదోషహరద్రవ్యము

ప్రయోగములు శ్వాసకును, ఎక్కిళ్లకును:—కసివిందాకు కషాయము లోనికిచ్చిన ఎక్కిళ్లు, శ్వాసరోగములు శమించును. దీని నిజరసమును దీసి సేవించిన దగ్గులు కట్టును. (చరకము)

కామెర, కిటిభమను కుష్ఠుకు:—కసివింద వేరును సౌవీరమును కలిపి నూరి పైన లేపనము జేసిన దద్రులు, కిటిభమనుకుష్ఠము హరించును.

తేలువిషమునకు:—కసివింద వేరు నోటిలో పెట్టుకొని కొంచెము నమలి తేలుకుట్టినవాని చెవిలో నూదిన తేలువిషము దిగును. (చక్రదత్త).

వాతజ శ్లీపదము (బోదకాలునకు):—కసివింద వేరు ముదగా నూరి ఆవునేతితో కలిపి త్రాగిన స్వల్పకాలములో శ్లీపదము తగ్గును. (వంగసేన).

గ్రామ్యప్రయోగములు నేత్రరోగములకు:—కసివిందాకులు ఆముదమున వెచ్చచేసి కంటికి కట్టిన కంటిబాధలు తగ్గును. ఆకుల రసము కంటిలో వేసిన కొంచెము మండును. కండ్లకలక, దురదలు తగ్గును.

గజ్జికి:—ఆకుల రసము వంటికి పూసినచో చిడుములు తగ్గును.

గాయములకు:—పసుపును కసివిందాకును మెత్తగా నూరి గాయముల పైన వేసి కట్టు కట్టిన మానును. తేనెలో ఆకుల రసమును, పటికబెల్లముదారపొడియు కలిపి నాకిన కఫ్ఫదగ్గులు కట్టును.

కామెరకు:—నిమ్మపండు రసముతో వేరు అరగదీసి కామెరకు రాసిన పోవును.

అతిమూత్రమునకు:—కసివిందవిత్తులును, కానుగవిత్తులును మెత్తగా నూరి పాలలో కలిపి త్రాగిన అతిమూత్రము కట్టును.

వాతనొప్పులకు:—2 తులాల కసివిందాకురసము, ఒక తవ్వెడు ఆముదమును కలిపి నూనె మిగులునటుల కాచి, వాతనొప్పులకును, పక్షవాతనొప్పులకును రాసిన నొప్పులు శమించును.

కసివిందకాయలకూర:—లేతగానుండు కసివిందకాయలు కూరవండుకొని తినిన శ్వాసకాసలు హరించును. వాతము శమించును. ఆకులకూరకుగూడ నీగుణము కలదు. మిక్కిలి పైత్యమును జేయును. దీని యాకుల రసము వెన్నతో కలిపి మర్దనా చేసిన పక్షవాతములు తగ్గును. నరముల బలహీనత తగ్గును.

ఈ చెట్టుయొక్క అన్ని భాగములును విరేచనము చేయును. ఇది రసాయనద్రవ్యము. నవీన వైద్యక మతము. కఫమును వెడలించును. కోరింతదగ్గులకును, మూర్ఛలకునుగూడ నిది పనిచేయును. దీనిగింజలు విరేచనమును చేయును. దీనిగింజల చూర్ణము చనుబాలతో నూరి చంటిపిల్లలకు పట్టిన బాలపాపచిన్నెలు తగ్గును. దీని వేరు విషమజ్వరములను హరించును. ఇదికామెరలను తగ్గించును. (Materia medica of India 201 Page)

Reg. N. M. 3048

ఆధునికాంధ్రవాఙ్మయము

మా వద్ద నవీనకవుల గ్రంథాలన్నీ దొరకును. రూపాయకు తక్కువ ఖరీదు పుస్తకాలు వి.పి.గా పంపము. పోస్టుఖర్చులు కొనువారే భరించాలి.

శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారివి

- శిరపూజ—చరిత్ర ౦ ౧౨
- రక్షాబంధనము—డిటెక్టివ్ నవల ౧ ౦
- శ్మశానవాటిక—డిటెక్టివ్ నవల ౦ ౧౨
- మిథునానురాగము—చారిత్రిక నవల ౧ ౦
- అనాథబాలిక—సాంసారిక నవల ౦ ౬
- వారకాంత—నాటకము ౦ ౧౨
- విజయనగర రాజుల కథలు ౦ ౨
- చిత్తూరురాజుల కథలు ౦ ౩
- ఢిల్లీచక్రవర్తుల కథలు ౦ ౩
- గోల్కొండనవాబుల కథలు ౦ ౨
- శృంఖల—విమర్శగ్రంథము ౦ ౧౨

డా. చిలుకూరి నారాయణరావుగారివి

- జర్మనీదేశపు విద్యావిధానము ౧ ౦
- అంబ—లేక మొండిశిఖండి—నాటకము ౧ ౪
- సంస్కృతలోకోక్తులు ౧ ౦
- అశ్వత్థామ—అచ్చి—౨ నాటకాలు ౦ ౧౨
- అశోకుని ధర్మశాసనములు ౨ ౦
- ఉమార్ ఖయ్యామ్—రుబాయత్ ౦ ౮
- ఉపనిషత్తులు ౦ ౬

చింతా దీక్షితులుగారివి

- శబరి—కొత్తనాటకము ౧ ౦
- ఏకాదశి—౧౧ చిన్నకథలు ౦ ౧౨
- పరిణామవాదము—తన్ని దర్శనములు ౦ ౧౨

గుడిపాటి వేంకటాచలంగారివి

- మాకర్మమిట్లా కాలింది ౦ ౧౨
- బిడ్డలశిక్షణ ౦ ౮

నోరి నరసింహశాస్త్రిగారివి

- గీతమాలిక ౦ ౧౨
- సోమనాథ విజయము ౦ ౧౨
- భాగవతావతరణము ౦ ౮

జనమంచి వేంకటరామయ్యగారివి

- నవకుసుమాంజలి—ఖండకావ్యసంపుటి ౧ ౪
- మాలతీమాధవము—నాటకము ౦ ౧౨
- రాజశేఖరుని విద్ధసాలభంజిక నాటకము ౦ ౪

శ్రీపాద కామేశ్వరరావుగారివి

- చంద్రగుప్త నాటకము ౧ ౪
- భారతమణి డిటో ౧ ౦
- రాణాప్రతాపసింహ డిటో ౧ ౪
- శివాజీశీలము డిటో ౧ ౪
- లీలావతీసులోచనము డిటో ౧ ౦
- బిల్వమంగళ డిటో ౧ ౦
- శ్రీమాధవాచార్యవిద్యారణ్య ౧ ౦
- చిత్తవృత్తి డిటో ౧ ౦
- ఒకపెగ్గు డిటో ౧ ౦
- పునర్వివాహము డిటో ౧ ౦
- తగినశాస్తి డిటో ౧ ౦
- సంభాజీనిర్యాణము డిటో ౧ ౦
- కళాపాహాడ్ డిటో ౧ ౦
- సాహిత్యమీమాంసవిమర్శగ్రంథము ౧ ౮
- నాటకవిమర్శ డిటో ౨ ౦
- కొత్తల్లుడు ప్రహసనము ౦ ౪
- పిసినిగొట్టు డిటో ౦ ౪
- జగన్నాథమాహాత్మ్యము—ప్రబంధము ౦ ౧౨

బరంపురం కళాప్రచారక సమితివారివి

- రాయబారము—మొదటిసంపుటము ౧ ౦

పూలతోట గ్రంథమాలవారివి

- వేయిస్తంభాలగుడి శాసనము ౨ ౦
- మల్లికార్జునరావు, సాంఘికనవల ౦ ౧౦

మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారివి

- అమరావతీస్తూపము ౦ ౧౨

విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారివి

- వేనరాజు ౧ ౦
- అనార్కలీ ౧ ౦
- కిన్నెరసానిపాటలు ౧ ౦
- ఆంధ్రప్రశస్తి ౧ ౦
- ఏకవీర ౧ ౦

మండపాక పార్వతీశ్వరశాస్త్రిగారివి

- పాలవెల్లి ౦ ౮
- తేనెపట్టు ౦ ౮
- ఉదంకుడు ౦ ౧౨
- విరిసెజ్జ ౦ ౮

దిగవల్లి వేంకటశివరావుగారివి

- ఇంగ్లీషు తెనుగు పారిభాషికఘంటువు ౨ ౮
- అధినివేశస్వరాజ్యం (పాదాప్రతి) ౦ ౮
- సహకారవస్తునిలయాద్యమము ౧ ౦
- భారతదేశస్థితిగతులు ౦ ౨

బసవరాజు అప్పారావుగారివి

- గీతములు ౦ ౮

విజ్ఞానచంద్రికామండలివారివి

- లక్ష్మణరాయవ్యాసావళి ౧ భాగము ౨ ౦
- వృక్షశాస్త్రము ౨ ౪
- పాతాళభైరవి ౧ ౪
- రాయమానుయుద్ధం ౧ ౪

కందుకూరి వీరేశలింగంపంతులుగారి స్వీయ

- చరిత్ర ౨ భాగము ౧ ౧౦
- అమెరికాసంయుక్తరాష్ట్రాలు ౧ ౪
- అల్లాహో అక్బరు ౧ ౧౪
- దక్షిణాఫ్రికా ౨ ౦
- హిందూమహాయుగము ౧ ౪
- హైందవచక్రవర్తుల జీవితములు ౦ ౪
- తురుష్కప్రజాస్వామికము ౧ ౦

జయంతిపురం జమీందారుగారివి

- భారతదేశపురైళ్లు ౦ ౧

పురాణం సూరిశాస్త్రిగారివి

- నాట్యోత్పలము ౧ ౦
- నాట్యాలోకము ౧ ౦
- విమర్శపారిజాతము ౧ ౦
- ఆంధ్రనాటకసంస్కరణము ౦ ౪

కావలయువారు : కలాభివర్ధని పరిషత్తు. కలబరగి వారి యింట్లో, ఇన్నీసుపేట రాజమండ్రి అని రాసికోవాలి.

రాజమహేంద్రవరం : శ్రీ అద్దేపల్లి లక్ష్మణస్వామినాయుడుగారి సరస్వతీ పవర్ ప్రెస్ నందు ముద్రితమై
[illegible] ప్రకటింపబడినది. ౮౪౧౦—౧౯౩౫